

I Vendeltidens töcken - betraktelse över en annan verklighet.

Halland, Skandinavien och Nordeuropa
”ca år 723”

Ragnar Hambræus

ragnar@hambraeus.se

+46 763 478974

- Civ Ing KTH M 1984
- Ericsson 1984
- IBM 1988
- Pharmacia 1993
- Otre (KI Sci Park) 2000
- Q-Med 2004
- Författare & konsult 2009
- Oceana Norden 2010
- Galderma 2012-

Ragnar Hambræus

- 51 somrar i Kärra...
- Havs- & friluftsnjutare
- Historie- & arkeologiintresserad som 2008-9 fick förmånen & nöjet att skriva det historiska äventyret Gisle och Geir, Ödesväv

Ragnar köpte påsken 2011 en traditionell norsk roddbåt (strandebarmer faering) av Vidar Eide, 96 årig båtbyggare i Törvikbygd vid Hardangerfjorden. Båten bor året runt i Kärra, om sommaren på pirenstranden, om vintern i Nisses & Olles lada.

Gisle och Geir, Ödesväv

- Berättelsen tar sin början när bröderna återvänder från jakten och finner hemgården ödelagd...
- www.gisleochgeir.se
- Att skriva bok, ett hantverk med många dimensioner, bl a...
 - Språk
 - Miljö
 - Logistik
 - Dramaturgi
 - Karaktärer & psykologi
- Research

Gisle och Geir

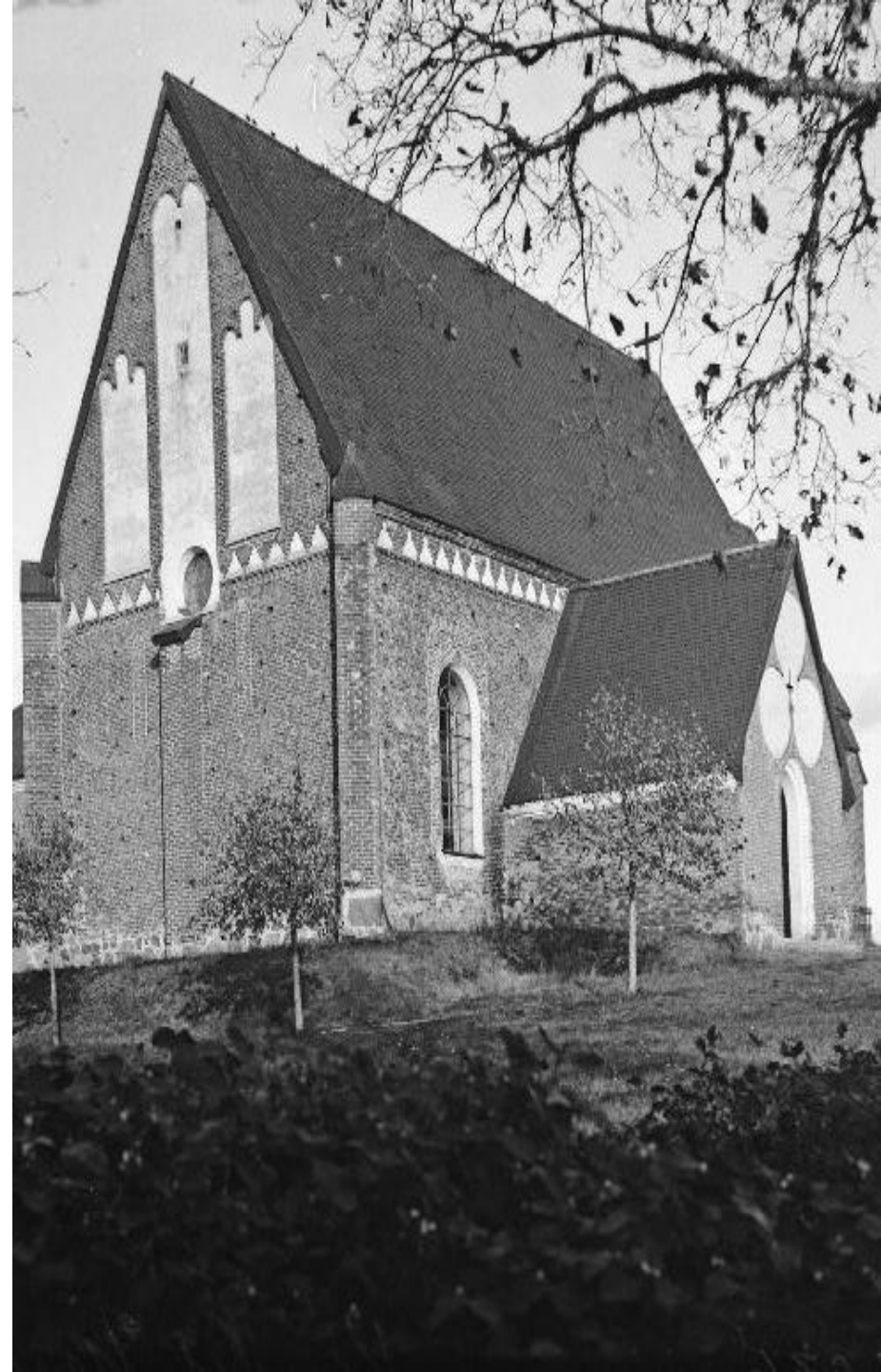
Ödesväv

Ragnar Hambræus

Vendeltid

- En (litterärt) o-exploaterad epok. Men det var då myterna skapades...
- Vendel, i norra Uppland, gav svenskt namn åt den del av järnåldern som föregick vikingatiden, ca 550-800...
- ... tack vare att man, vid utvidgning av kyrkogården, upptäckte ett flertal båtgravar från denna tid.
- Hjalmar Stolpe grävde ut och publicerade fynden i Antiquarisk Tidskrift (8:1 1884-1891).
- Utomlands kallas denna period merovingertid eller (sen) folkvandringstid.

Båtgravar/fält i nuv. Sverige

- Vendel (14/14 utgrävda)
- Valsgärde (15/15)
- Gamla Uppsala (4/4)
- Ulltuna (2/2)
- Tuna i Alsike (12/12)
- Tuna i Badelunda (8/8)
- Norsa, Köping (1/15)
- Sala stad (4/4)
- Skamby, Ög (1/10)
- Mjölby, Ög (0/10)
- Styrstad, Ög (0/3)
- Enstaka i Sörml, Öl, Ble & Smål.

- Båtgravar är...
 - en gravtyp som karakteriseras av att hela träbåtar begravts med den döde
 - ovanliga
 - med få undantag skandinaviska & från vendel- & vikingatid
 - obrända
 - inte detsamma som skeppssättningar eller båtformade stensättningar
- Periodens typiska gravskick var kremering med gravsättning under hög eller stensättning
- I brandgravar från samma tid hittas ibland stora mängder klinknitar av järn, vilka förmodligen är rester av båtar

Gravgods i Valsgärde Nr 6

• Vapen

- 1 hjälm
- 3 sköldar
- 2 svärd
- 2 huggknivar
- 1 lans
- 32 pilar
- 1 svärdsgehäng
- 2 bälten

• För häst och hund

- 9 broddar
- 1 sadel
- 3 dragkrokar
- 3 seltyg
- 1 halsring
- 3 träns
- 2 koppel

• För mat och dryck

- 2 glasbägare
- 1 glasskål
- 1 kittel med skärning
- 1 grytgaffel
- 1 eldbock
- 1 stekspett

• Djur (hela el styckade)

- 2 häst
- 3 hund
- 1 nöt
- minst 4 svin
- högst 6 får el getter
- orre
- duvhök
- grågås
- gädda

• Verktyg m m

- 3 yxor
- 1 tång
- 4 ämnesjärn
- 1 pincett
- 1 bandjärn

• I en verktygslåda

- 1 hammare
- 3 knivar
- 1 ullsax med fodral
- 1 bryne
- 1 pryl
- 4 broddar
- 6 verktyg
- 1 hartsklump
- 1 torshammarring

• I en skinnpung

- 1 eldstål
- 1 eldslagningsflinta och fnöske
- 1 benkam

• Ytterligare ett skrin

• Spel och dobbel

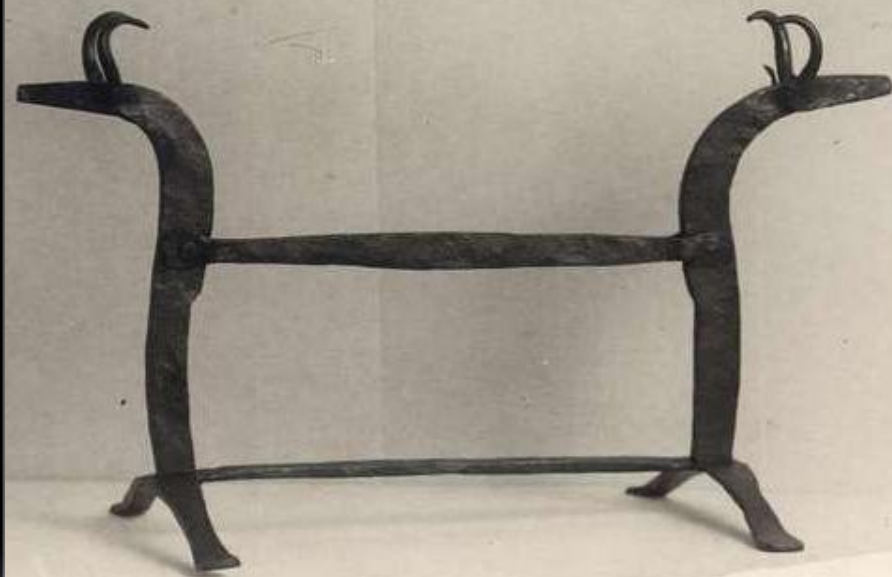
- minst 63 spelbrickor
- 2 tärningar
- Spelbräde

• Glaspärlor

• Textiler m m

- täcken
- bolster
- kuddar
- matta av björknäver

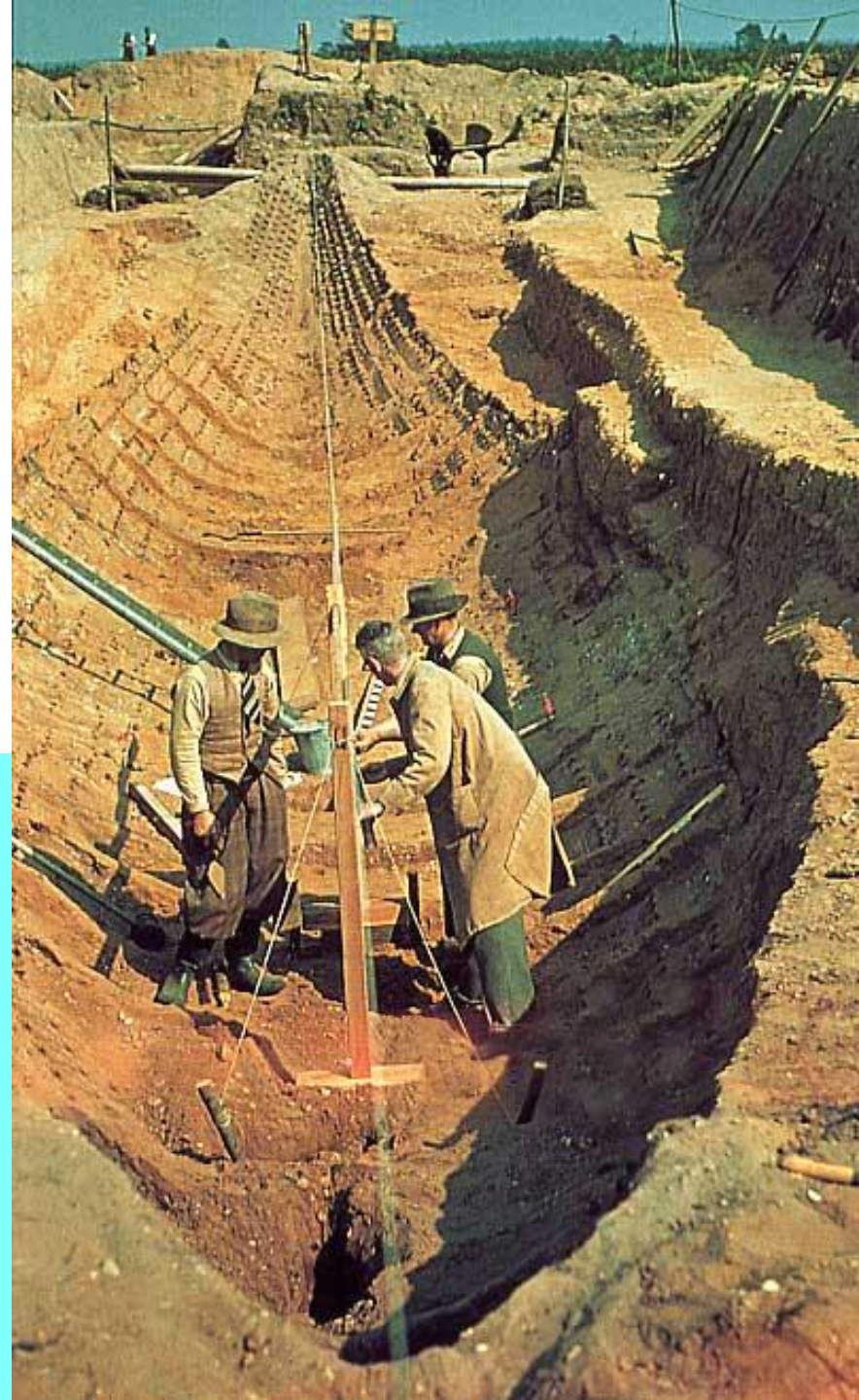

Sutton Hoo, East Anglia

- En enastående skeppsgrav från ca 625
- Kung Raedwald?
- Grävdes ut på 1930-talet
- Föremålen utställda på British Museum

Sutton Hoo Royal Hart
Sceptre/Whetstone
(various views)

Osebergskipet

Foto: Jørgen Kirsebom

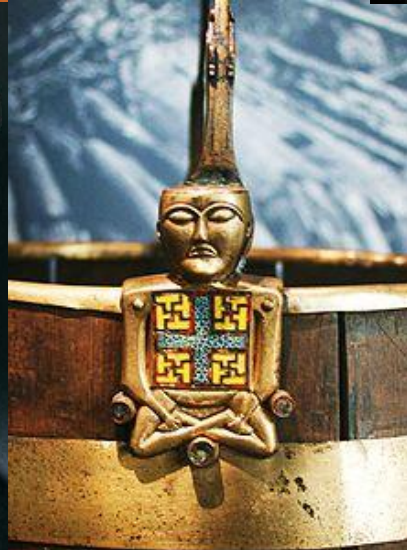

Osebergsvagn

Oseberg, andra föremål i urval

Osebergsbonaden

**Varför "investerade" man så mycket i
livet efter detta?**

**Liksom i Midgård måste man hävda sin ställning
på andra sidan...**

"Allt var besjälats..."

- Vendeltida världsbild
 - Kosmologi
 - Mytologi
 - Kultutövning
 - Kultplatser
 - Mycket går igen (sic) i dagens fantasy-litteratur

Kosmologi

- Människor i Midgård
- Asar i Asgård
- Vaner i Vanaheim
- Jättar i Jotunheim
- Alver i Alvheim
- Ärolöst döda i Hel
- Dvärgar/Svartalfer i Svartalfheim/Niðavellir
- Nifelheim & Muspelheim

- Oden
- Tor
- *Frej*
- Balder
- *Njord*
- Tyr
- Brage
- *Heimdall*
- Höder
- Vidar
- Vale
- *Ull*
- Forsete
- Kvaser
- Höner

- Frigg
- Saga
- Eir
- Gefjon
- Fulla
- *Freja*
- Sjöfn
- Lofn
- Vår
- Vör
- Syn
- Hlin
- Snotra
- Gnå

Ett urval andra väsen...

- Diser
- Draugar
- Fylgjur och hamingjur
- Gård/land-vättar/vardar/vårdar
- Natt & Rimfaxe
- Dag & Skinfaxe
- Nornor
- Sköldmör/valkyrior
- Midgårdsormen
- Fenrisulven
- Garm
- Gere & Freke
- Hrásvelg & Väderfalne
- Hugin & Munin
- Nidhogg
- Ratatosk
- Särimner
- Tanngnjost och Tannggrisner
- Ägir
- En uppsjö andra väsen

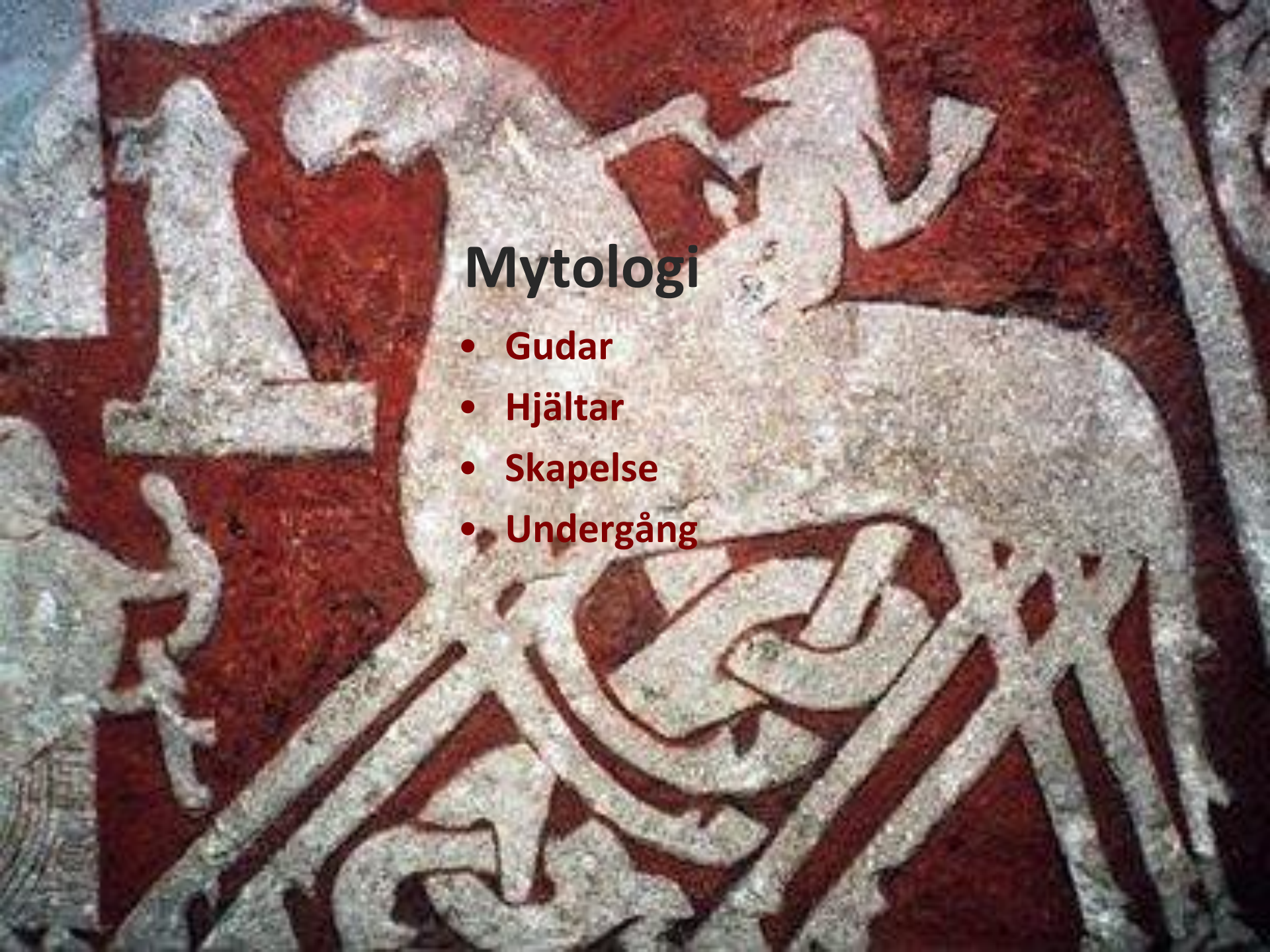
Kärt barn... några av Odens många namn

Allfader	Oden när han uppträdde som alla människors och gudars fader.
Bölverk	Förekommer i flera eddadikter, till exempel Havamal och Sången om Grimner.
Enöga	För att han offrade sitt ena öga i Mimers brunn
Fimbultul	"Den mäktige mumlaren/besvärjaren"
Fimbultyr	"Den store härskarguden".
Ganglere	Vandringsmannen
Gaut & Gautr	"Avlaren", hans titel som framförallt götarnas anfader.
Gestumblinde	När han tävlar i gåtor med sagokungen Heidrek. (Hervarasagan)
Grim & Grimner	"Den maskerade", Odens namn då han förklädd i en blå pälsrock besökte sin fosterson kung Geirröd.
Hangadrott	"De hängdas kung".
Hangatyr	"De hängdas gud".
Harbard	"Gråskägg", när han förklädd till färjkarl retar Tor. Se Sången om Harbard.
Hjalmbere	Förekommer bland annat i Sången om Grimner)
Jolner	Användes kring jul.
Rafnatyr	På grund av korparna Hugin och Munin.
Sidgrane	"Han med långt läppskägg"
Sidhatt	"Han med nedhängande hattbrätte"
Sidskägg	"Han med långskägg"
Sigfader	"Stridens fader"
Sigtyr	"Stridens gud"
Valfader	Einhärjarnas fader.
Ygg	"Den skräckinjagande"

Skaldediktning

- Kenningar (omskrivning)
- Heiten (synonym)
- Rimsmide (stavrim, alliterationer)
- Versmått (ljóðahattr, fornyrdislag, drottkvæde mfl)
- Jfr Snorres Edda (hans "testamente" i en tid då den förkristna mytologin höll på att falla i glömska...)
 - Gylfaginnning: nordisk kosmologi
 - Skaldskaparmál: kenningar & heiten gestaltas i åtskilliga myter.
 - Hattatal: nytt versmått för varje strof, 102 st
- Kvasirs blod
- Fafnes läger (Sigurd Fafnesbane)
- Granes börda
- Uttergäld
- Frodes mjöl (Grottesången)
- Krakes sådd (Rolf Krake & Adils)
- Sköldväder
- Svärdssång
- Havets häst
- Sammansatta kenningar:
 - Fafnes lägers fiende
 - Sköldbitarens mjöd
 - Att föda såråsen

Mytologi

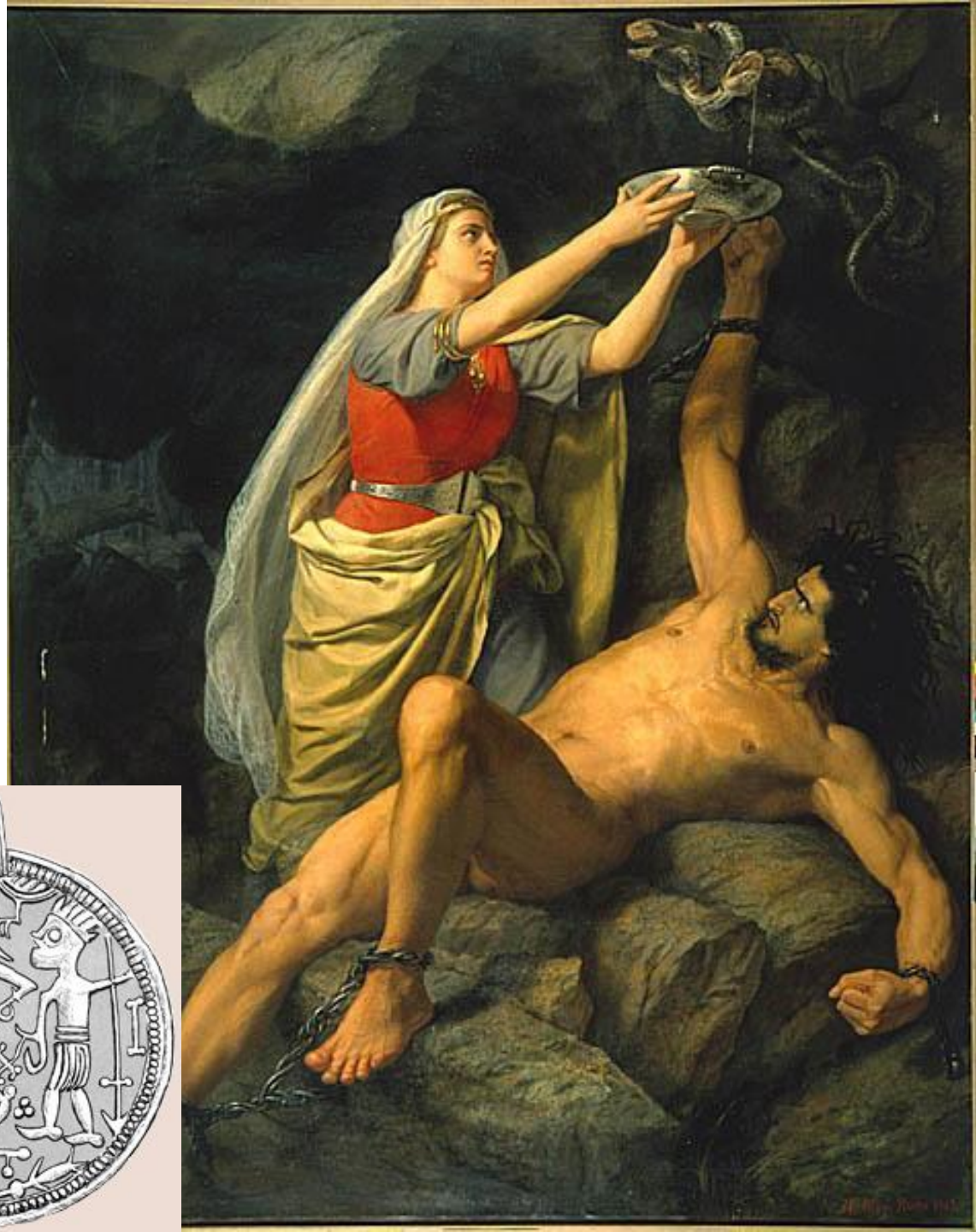
- Gudar
- Hjältar
- Skapelse
- Undergång

Loke, Balder & laxens smala stjärt

Bronsbleck från
Tystrup invid Halleby Å
vid Tissö på Själland,
med Tor, Loke, böljor
& nät.

Brakteat m Balder,
mistelpilen, Loke &
Oden, från Fakse på
Själland

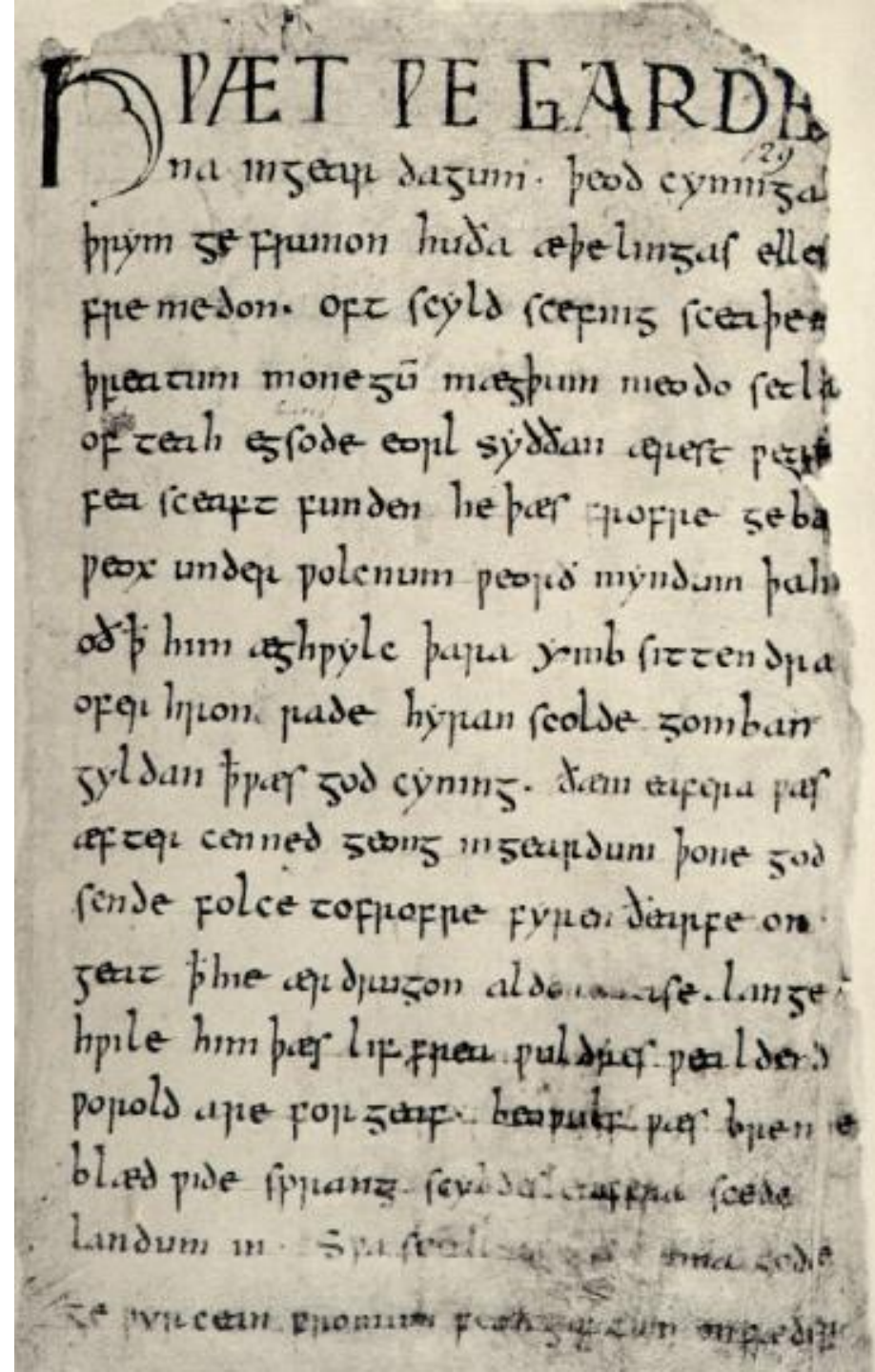
Sigurdsristningen på Ramsundsberget

(Södermanland)

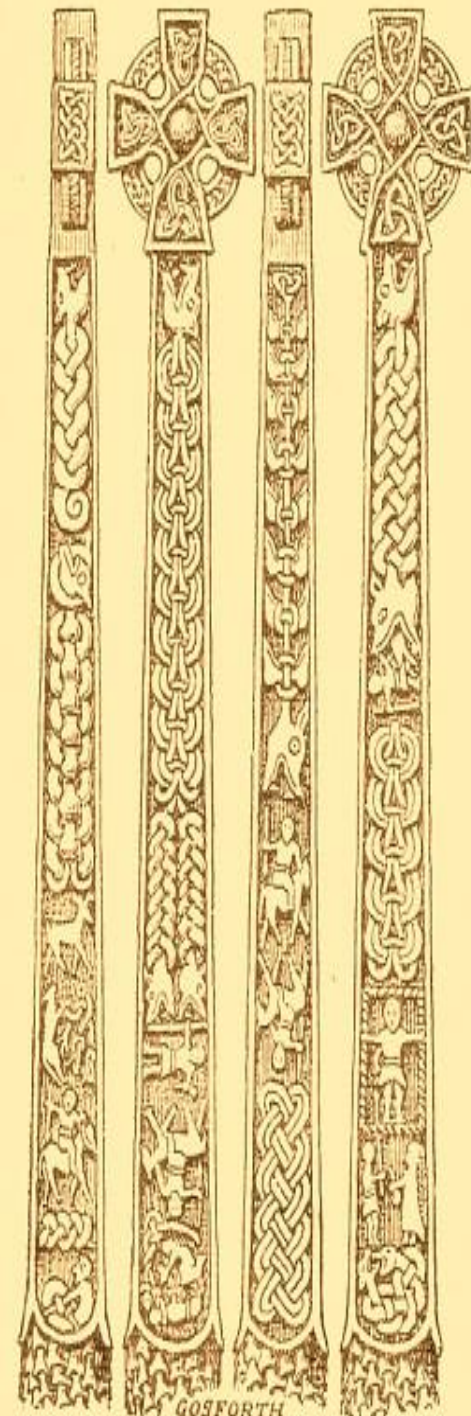
Beowulf

- Anglosaxiskt epos
- 3183 rader
- Endast en bevarad handskrift
- Datering
 - Språk & omvärld indikerar 520-till 1000-tal, troligast 700-tal
 - Handlingen kanske 500 tal
- Beowulfs namn
- Handling
- Chlochlaihus, Hygelac eller [Hugleik...](#)
- "Geater" & daner

Källor i urval

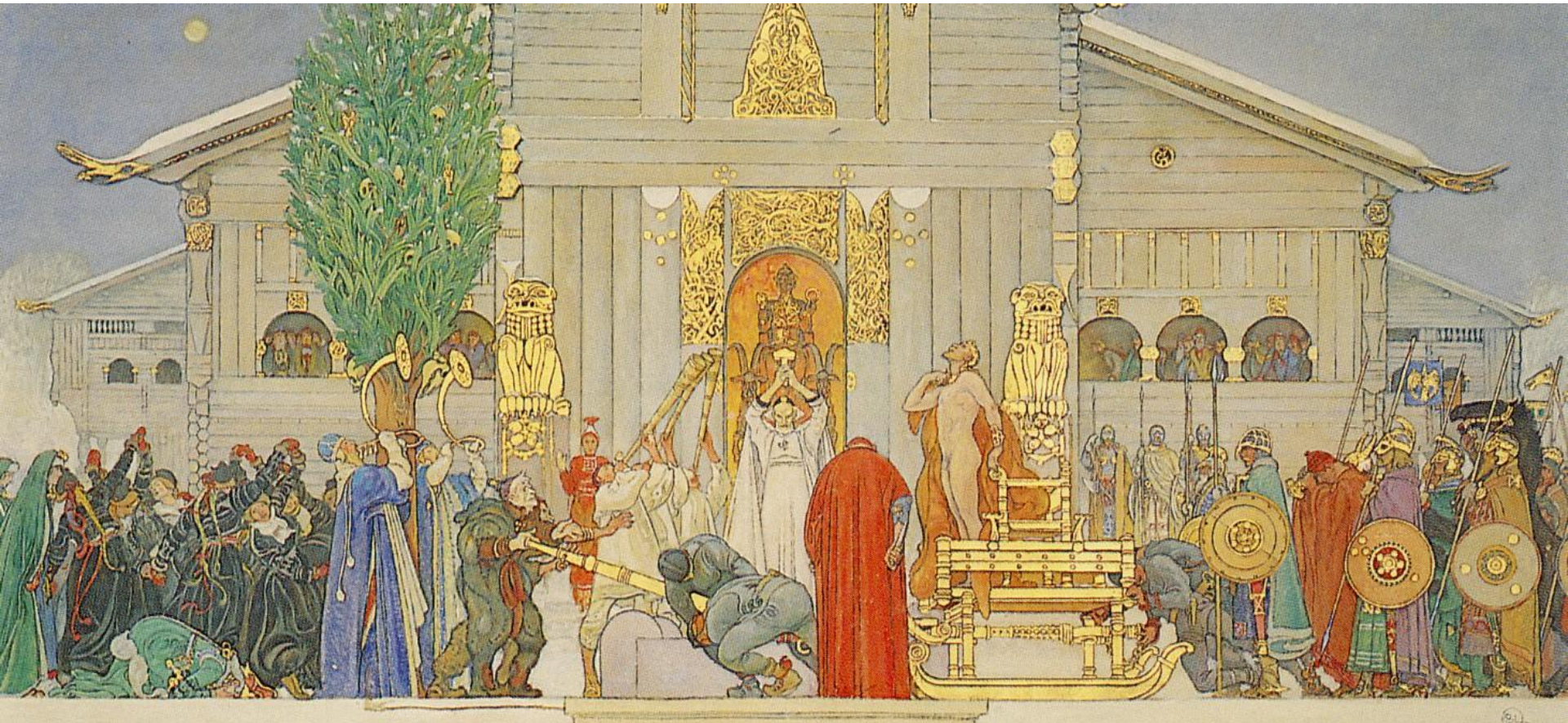
- Germania (Tacitus, ca 98 e.kr.)
- Historia Francorum (Gregorius av Tours, 500 tal)
- Getica (Jordanes, ca 551)
- Historia ecclesiastica gentis Anglorum (Beda Venerabilis, ca 730)
- Ortnamn
- [Vita Ansgarii](#) (Rimbert, 800-talets senare hälft)
- [Ibn Fadlans](#) reseberättelser från rusernas rike (900-tal)
- Widsith (Exeterboken, 900-tal)
- Isländska källor, i regel nedtecknade på medeltiden, bl a
 - [Codex Regius](#) (Poetiska Eddan / Edda Saemundr, nedtecknad ca 1270?)
 - [Prosaiska Eddan](#) (Snorres, "den yngre eddan")
 - [Heimskringla](#) (Snorres norska kungasagor)
 - [Ynglingatal](#) (Tjodolf av Hvin)
 - [Isländinagagor](#), t ex Isländinga, Landnam, Egil Skallagrim, Gunnlaug Ormstunga, Erik Röde, Grönlänninga, Njals mfl
 - [Fornaldarsagor](#), t ex Hervarar, Ragnar Lodbrok, Völsunga, Ingvar Vittfarne, Gautrek mfl
- Gesta Hammaburgensis (Adam av Bremen, ca 1070)
- Gesta Danorum (Saxo Grammaticus, 1100-tal)
- Nestorskrönikan (från Kiev) om bl a det ryska rikets tillkomst & öden, 1100-tal
- Runstenar, de flesta kristna monument, gränsmärken o/e ägodokument, bildstenar och reliefer, t ex Gosforthkorset th...
- Mfl

Kultutövning

- Blot
- Sejd
- Galder
- Runmagi
- Hamnskifte
- Husoffer
- Löst organiserad naturreligion; glöm kyrka/tempel, prästerskap mm
- Motivet nedan ej historiskt sannolikt

Fornnordisk årskalender

- Skammdegi ("skumma dagar")

- Blotmånad (okt-nov)
 - Alvablot (Alla helgons dag, Halloween)
- Julmånad (nov-dec)
 - Julblot (jul)
- Mörsugur (dec-jan)
 - Midvinterblot
- Tors månad (jan-feb)
 - Disablot åt Vanadis, Freja, med följe
- Göjemånad (feb-mar)
- Vårmånad (mar-april)
 - Vår- eller segerblot (jfr Valborg)

- Náttleysi ("nattljus")

- Gräsmånad (april-maj)
- Blomstermånad (maj-jun)
- Solmånad (jun-jul)
 - Midsommarblot (Midsommar)
- Hömånad (jul-aug)
- Skördemånad (aug-sep)
 - Skördeblot
- Höstmånad (sep-okt)
 - Höstblot

A long, narrow, light brown object, possibly a piece of wood or bark, with numerous horizontal lines and some small, dark, cross-like markings. The object is oriented vertically and has a slightly irregular, weathered appearance. The background is dark.

የኢትዮጵያውያን ሕይወት ለማስጠበቅና ለማረጋገጥ የሚያስፈልጉትን ሁሉም ጥረትና ጥቅም ያሳብናል።

የቤተ ጊዮርጊስ ስርዓተ ልማት ስርዓተ ልማት ስርዓተ ልማት ስርዓተ ልማት

P A P I R X P . N H I Y L C . T B M A G Y X W

f u p a r k g w : h n i j e / i p - - : t b e m l R o d .

Yngre runraden. Rökstenen.

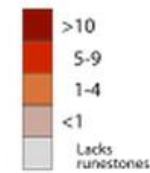
f	ƒ	ƒ	ƒ	ƒ
u	ᵛ	ᵛ	ᵛ	ᵛ
th	ᵝ	ᵝ	ᵝ	ᵝ
o	ᵟ	ᵟ	ᵟ	ᵟ
r	ᵚ	ᵚ	ᵚ	ᵚ
k	ᵑ	ᵑ	ᵑ	ᵑ
h	ᵠ			
n	ᵡ	ᵡ	ᵡ	ᵡ
i	ᵢ			
a	ᵣ	ᵣ	ᵣ	ᵣ
s	ᵞ	ᵞ	ᵞ	ᵞ
t	ᵣ	ᵣ	ᵣ	ᵣ
b	ᵔ	ᵔ	ᵔ	ᵔ
m	ᵛ	ᵛ	ᵛ	ᵛ
l	ᵣ	ᵣ	ᵣ	ᵣ
R	ᵛ	ᵛ	ᵛ	ᵛ

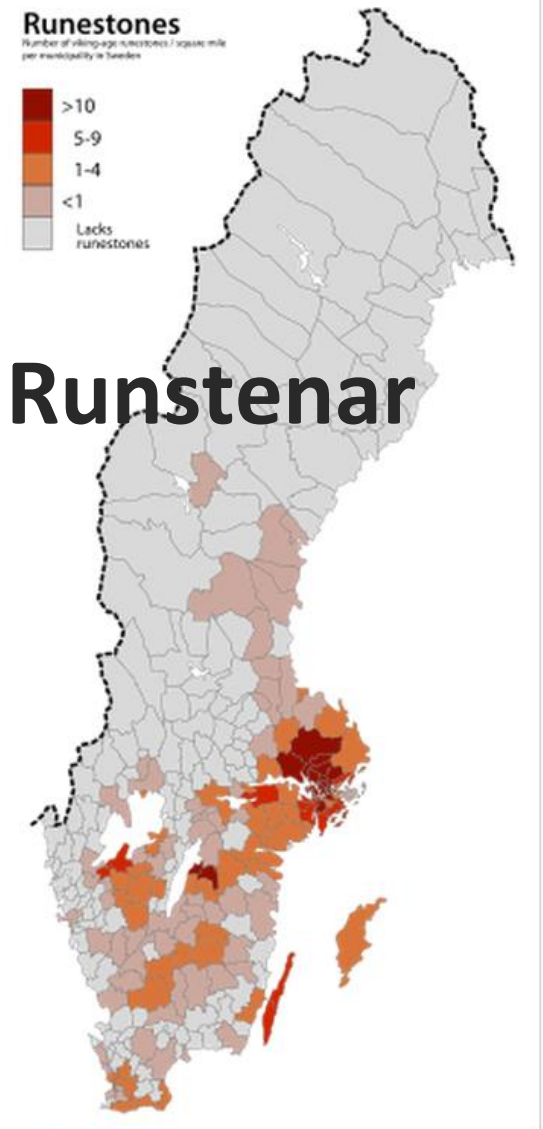

Runestones

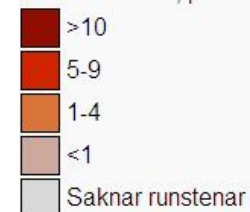
Number of Viking-age runestones / square mile
per municipality in Sweden

Runstenar

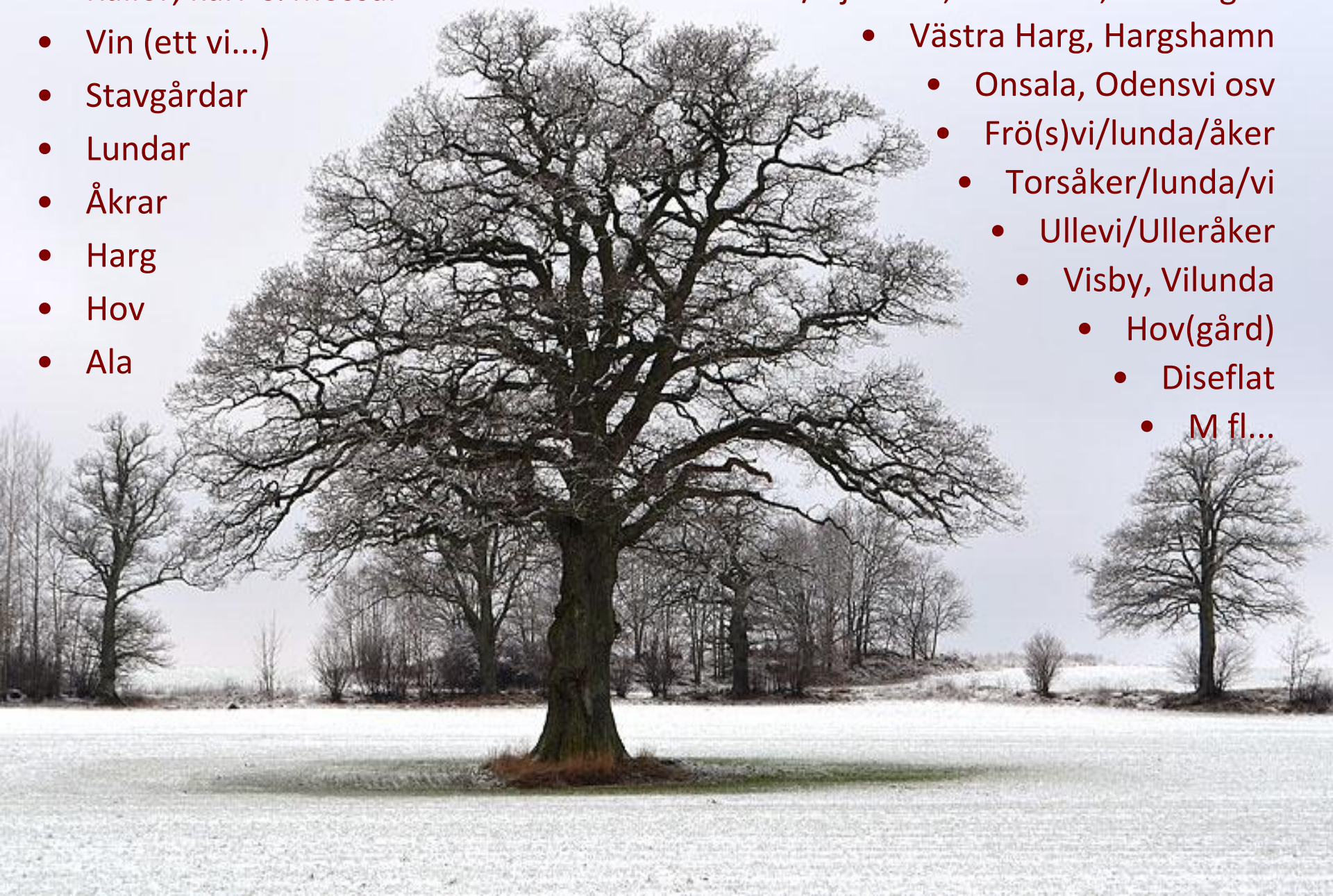
Distributionen av runstenar i Sverige. Antal
runstenar / km², per kommun:

Kultplatser

- Källor, kärr & mossar
- Vin (ett vi...)
- Stavgårdar
- Lundar
- Åkrar
- Harg
- Hov
- Ala

- M/Njärdevi, Närlunda, Närdingen
 - Västra Harg, Hargshamn
 - Onsala, Odensvi osv
 - Frö(s)vi/lunda/åker
 - Torsåker/lunda/vi
 - Ullevi/Ulleråker
 - Visby, Vilunda
 - Hov(gård)
 - Diseflat
 - M fl...

torslunda

Sök

Företag

Vägbeskrivning Skriv ut Länk till kartan Dela: f t

76 platser

1. [Torslunda, FJÄRDHUNDRA](#)

[Vägbeskrivning](#)

2. [Torslunda, SIGTUNA](#)

[Vägbeskrivning](#)

3. [Torslunda, ÖRSUNDSBRO](#)

[Vägbeskrivning](#)

4. [Torslunda, TÄBY](#)

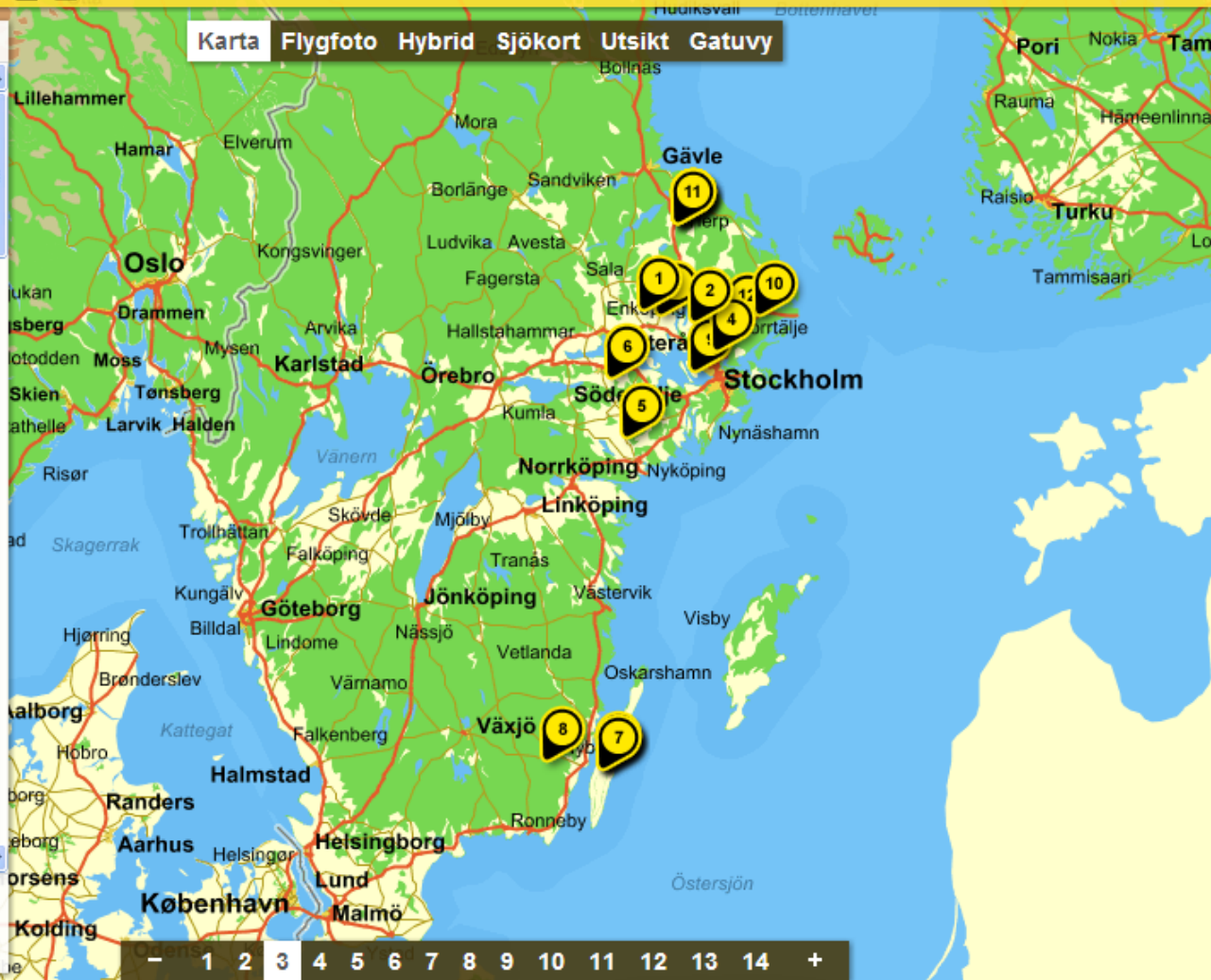
[Vägbeskrivning](#)

5. [Torslunda, BETTNA](#)

[Vägbeskrivning](#)

6. [Torslunda, ESKILSTUNA](#)

"torslunda" – menade du istället:
[Företag](#) (6) · [Personer](#) · [Platser](#) (76)

hov

Sök

Vägbeskrivning Skriv ut Länk till kartan Dela: f t

290 platser

1. [Hov, VÄXJÖ](#)

[Vägbeskrivning](#)

2. [Hov, LAHOLM](#)

[Vägbeskrivning](#)

3. [Hov, UPPSALA](#)

[Vägbeskrivning](#)

4. [Hov, ÄLMESTAD](#)

[Vägbeskrivning](#)

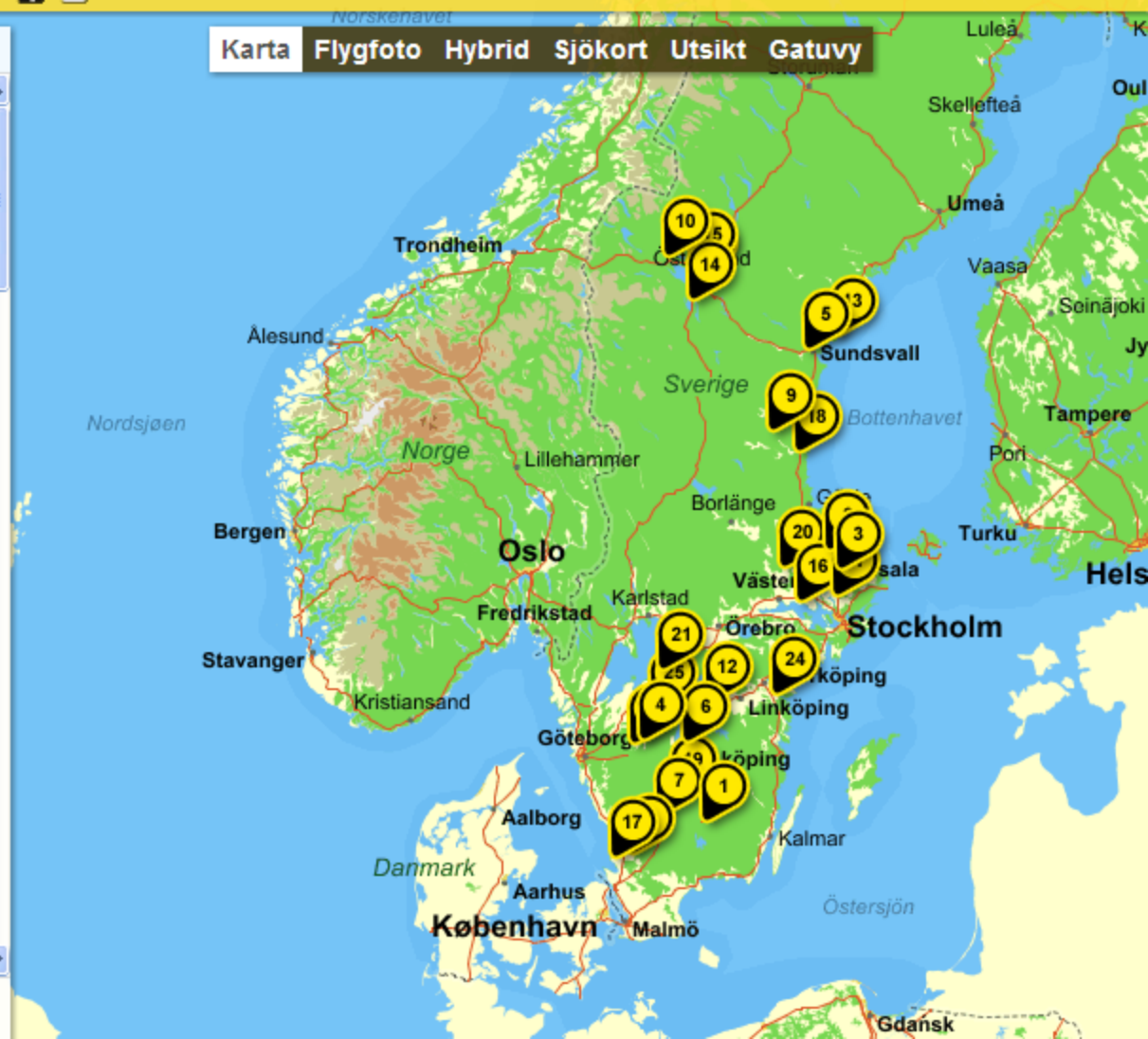
5. [Hov, SUNDSVALL](#)

[Vägbeskrivning](#)

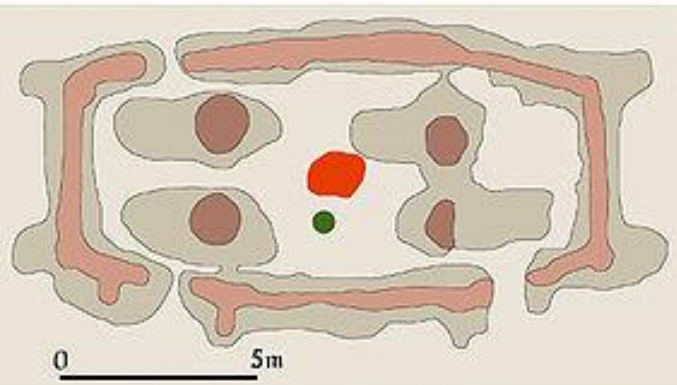
6. [Hov, HUSKVARNA](#)

"hov" – menade du istället:

Karta Flygfoto Hybrid Sjökart Utsikt Gatuvy

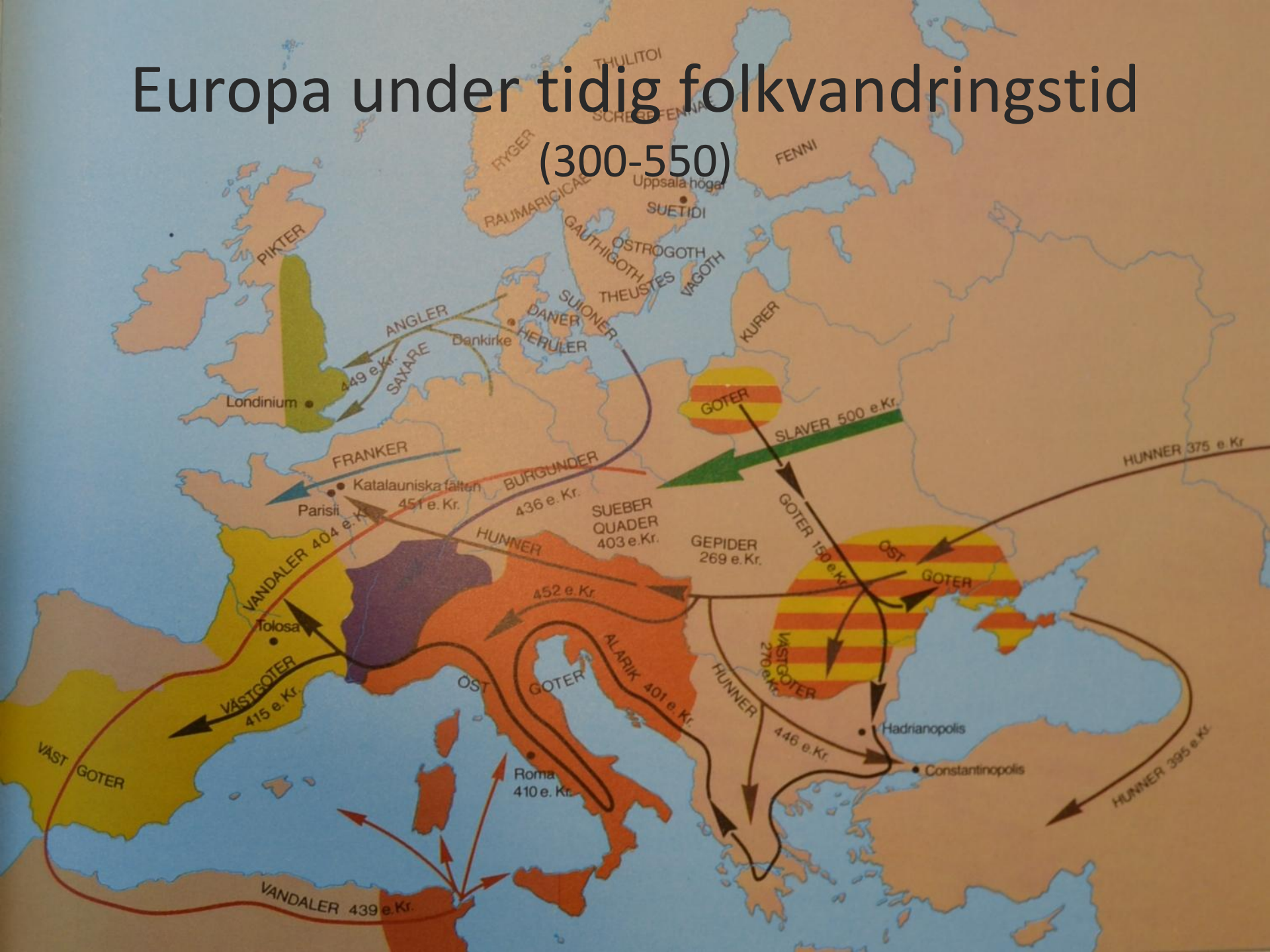
Gudahovet i Uppåkra...

Stavkyrkan i Hedared

Europa under tidig folkvandringstid (300-550)

Europa under sen folkvandringstid (Vendeltid 550-800)

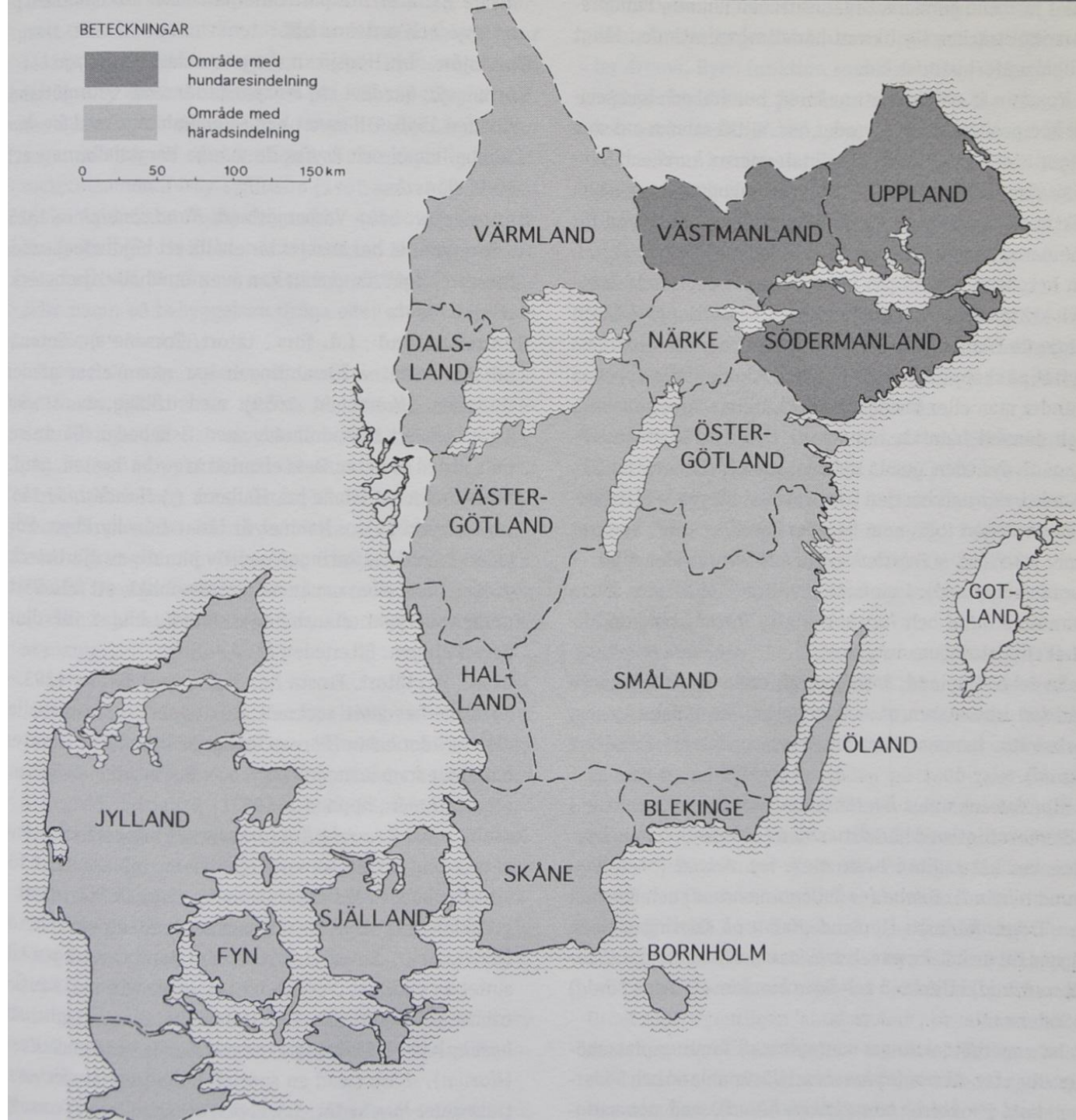

Nordeuropa "ca år 723"...

- En orolig tid
- Inga nationalstater
- Hövdingar med nätverk
- Rånbyte, inte skatt
- ... framgång → rikedom → frikostighet → fler vänner & kämpar → framgång → ...
- Maktvakuum efter Romarrikets upplösning; Karl den Store enade frankerriket först på 800-talet.
- "Latineuropa" och Brittiska öarna kristnade, kyrkan bedrev aktiv mission.
- Islamisk/morisk expansion
 - Slaget vid Tours/Poitiers år 732.

Hundaren & härader

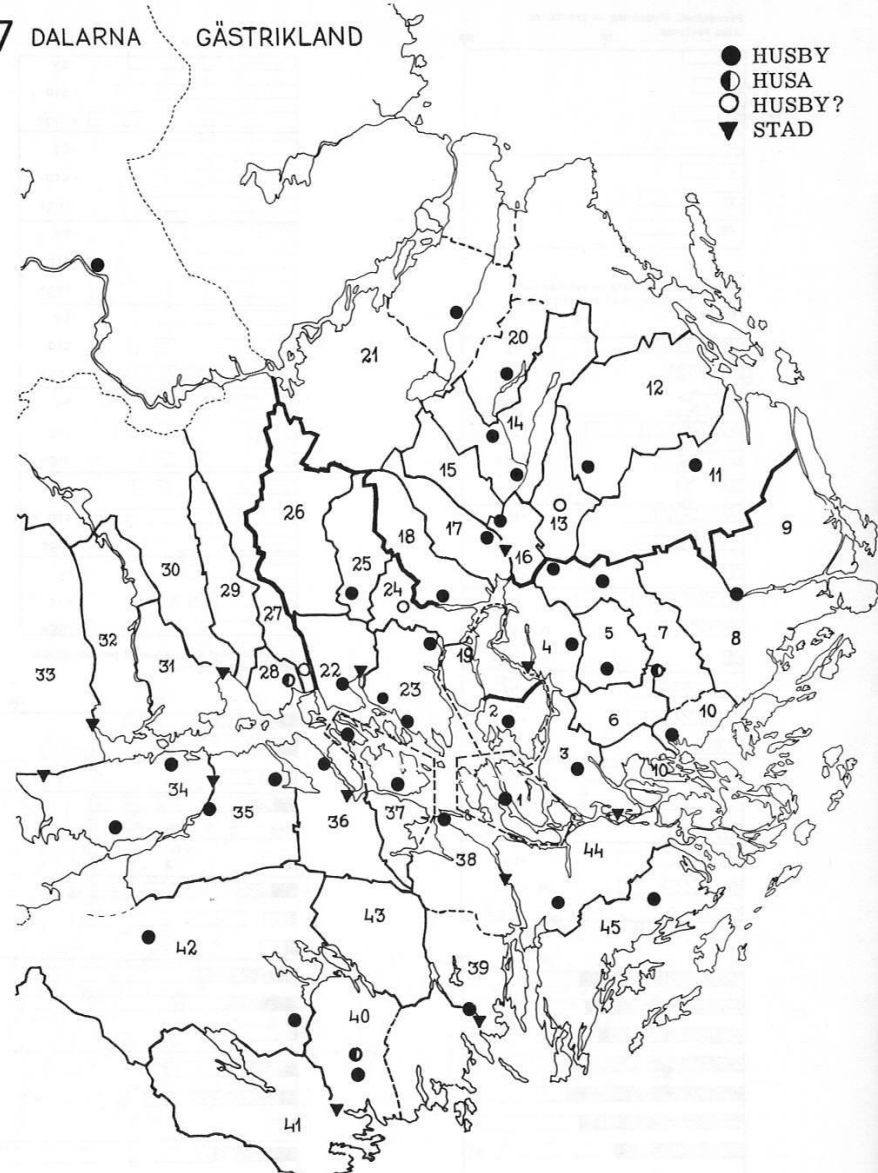
- Svitjod = Svi + tjod
 - Tjod = folk (jfr Tjust, Tysk(land), Dutch, Tjodrik, Tjodolf mfl)
- Tuna (fr urgermanska "zun", inhägnad plats, jfr gårdstun, eng town)
- Soland
- Ed
- Rodsundet
- Danarör
- Hersby
- Arland

Svitjods hundaren

37 DALARNA

GÄSTRIKLAND

- HUSBY
- ◐ HUSA
- HUSBY?
- ▼ STAD

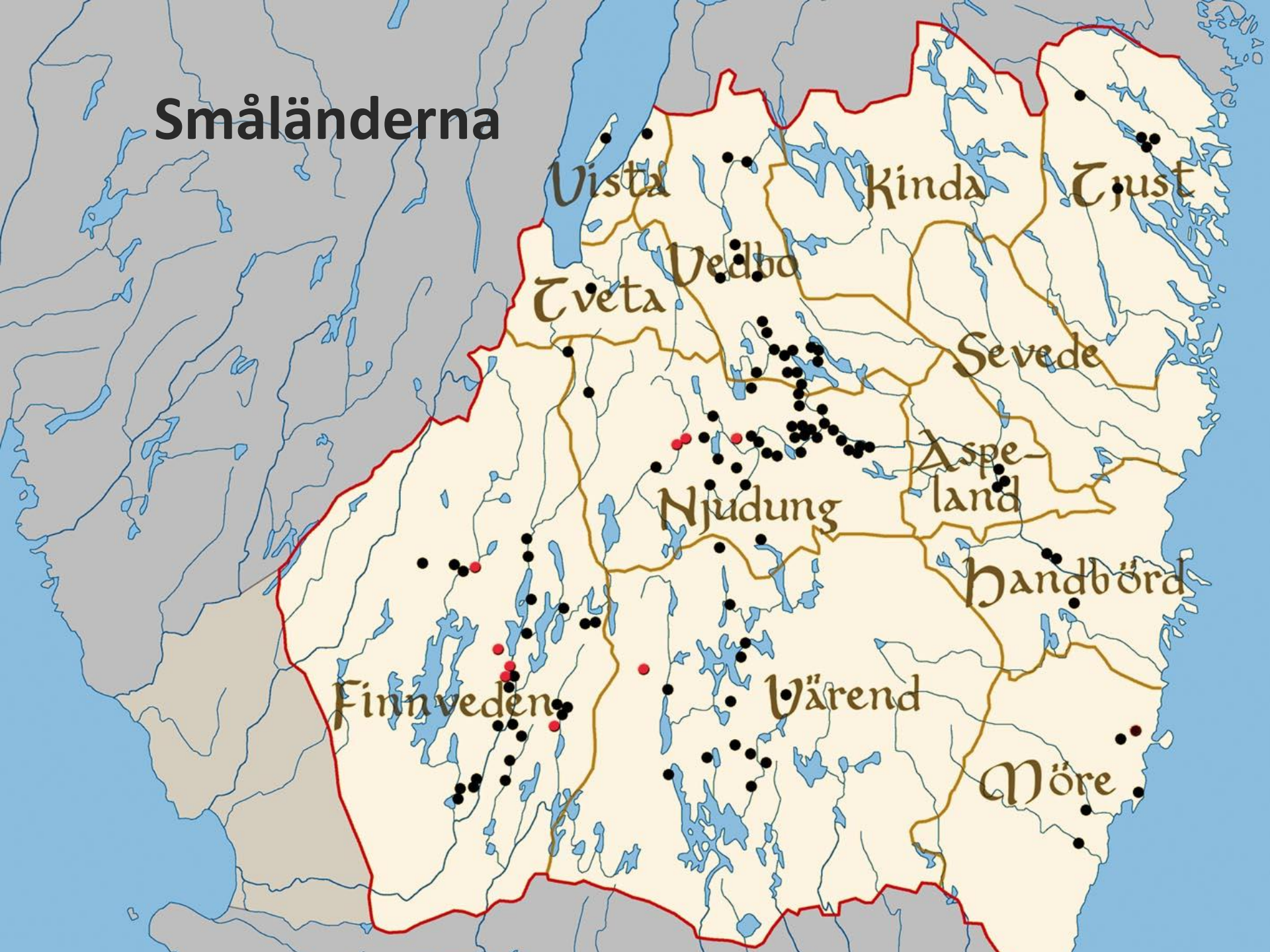

MÄLARLANDSKAPEN

Rekonstruktionsförslag av den tidigmedeltida hundaresindelningen.

1Färentuna 2Bro 3Sollentuna 4Ärtinghundra 5Seminghundra 6Vallentuna 7Lång-
hundra 8Sjuhundra 9Lyhundra 10Åker och Danderyd 11Närdinghundra 12Oland
13Rasbo 14Norunda 15Bälinge 16Vaksala 17Ulleråker 18Hagunda 19Håbo 20Ven-
del 21Våla 22Åsunda 23Trögd 24Lagunda 25Torsåker 26Simbo 27Tjurbo 28Se-
unda 29Gorunda 30Norrbo 31Tuhundra 32Snävringe 33Åkerbo 34Västerrekarne
35Österrekarne 36Åker 37Selebo 38Öknebo 39Hölebo 40Rönö 41Jönåker 42Opp-
unda 43Daga 44Övra Tör 45Yttra Tör.

Småländerna

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

och socknar

Norra Hallands härad

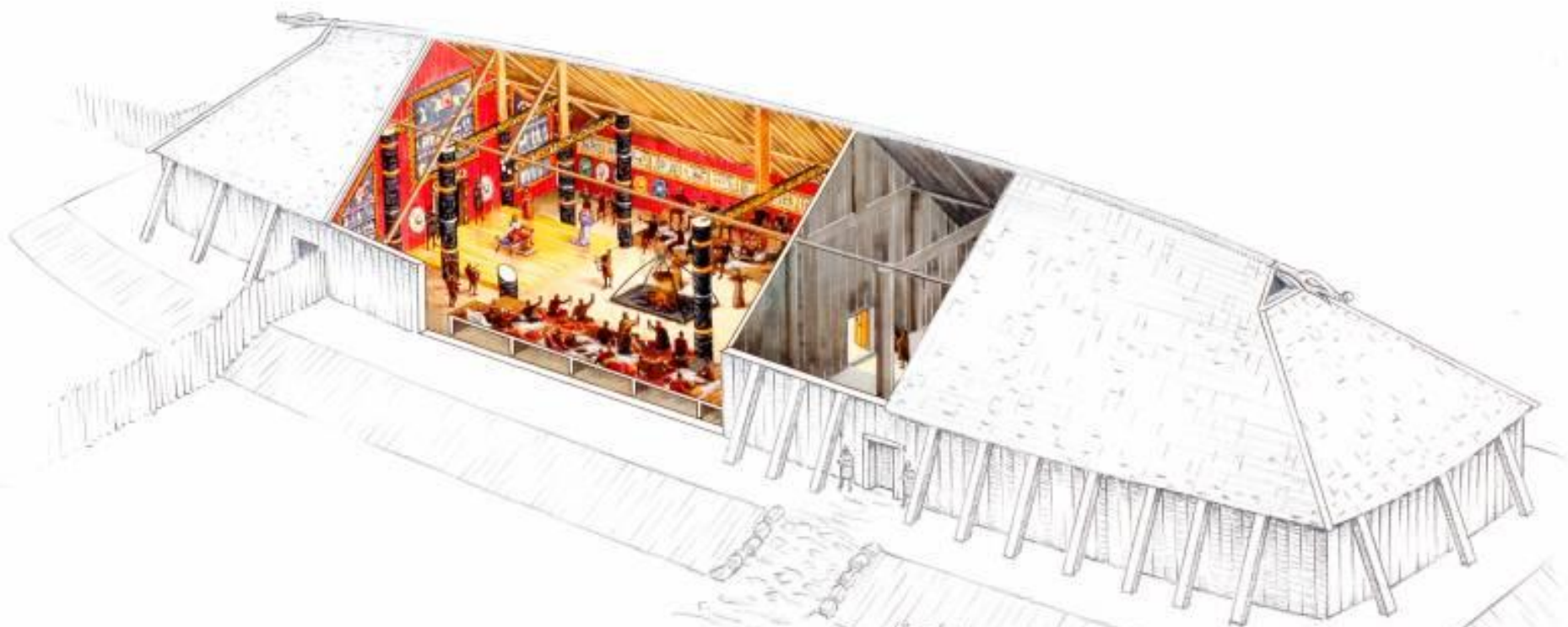
och socknar

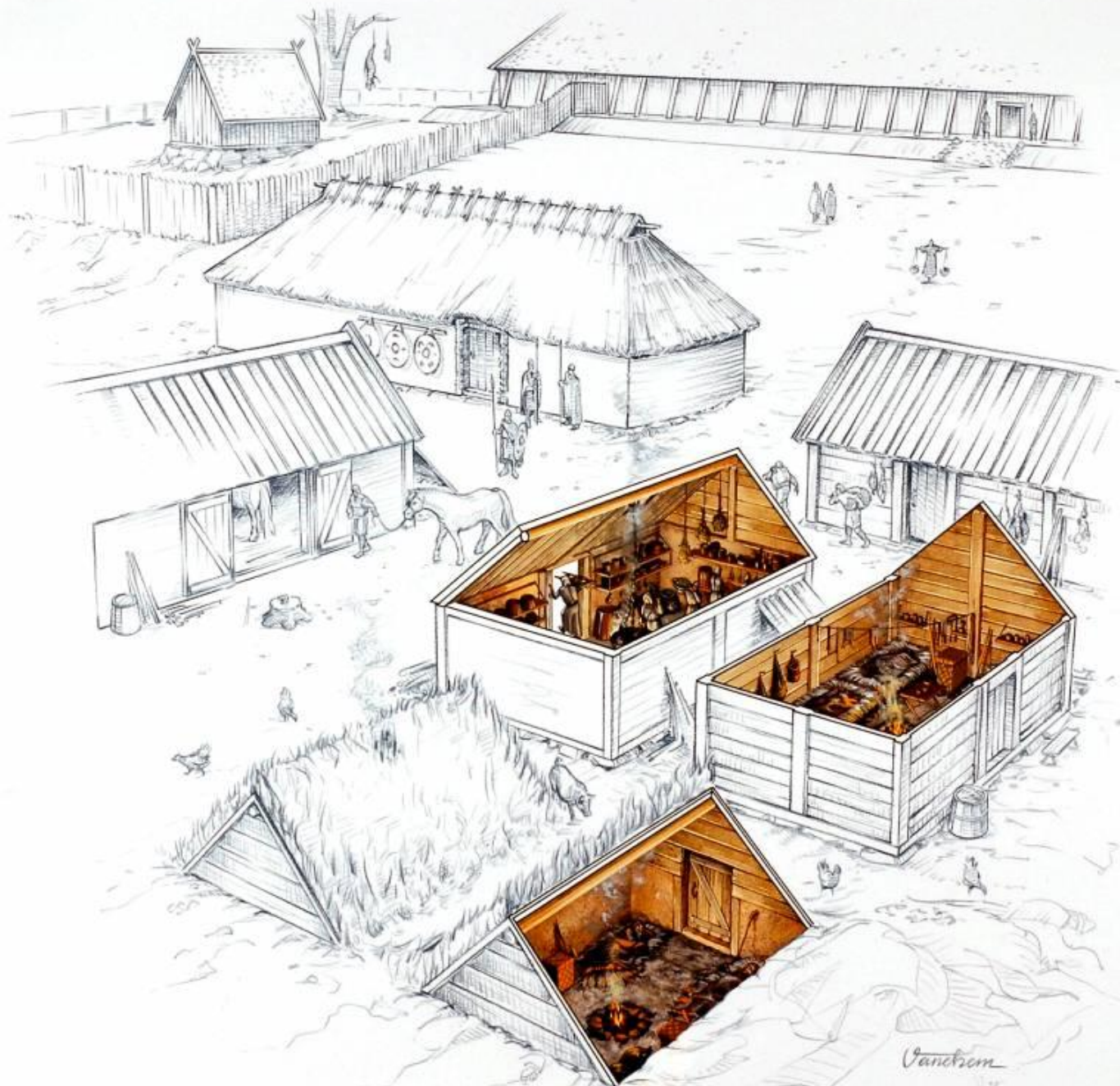
Gården

- Långhus = månghus
- Inägor & utmarker
- Ättebacke & ägorätt
- Storhögar
- Langfeðgatal

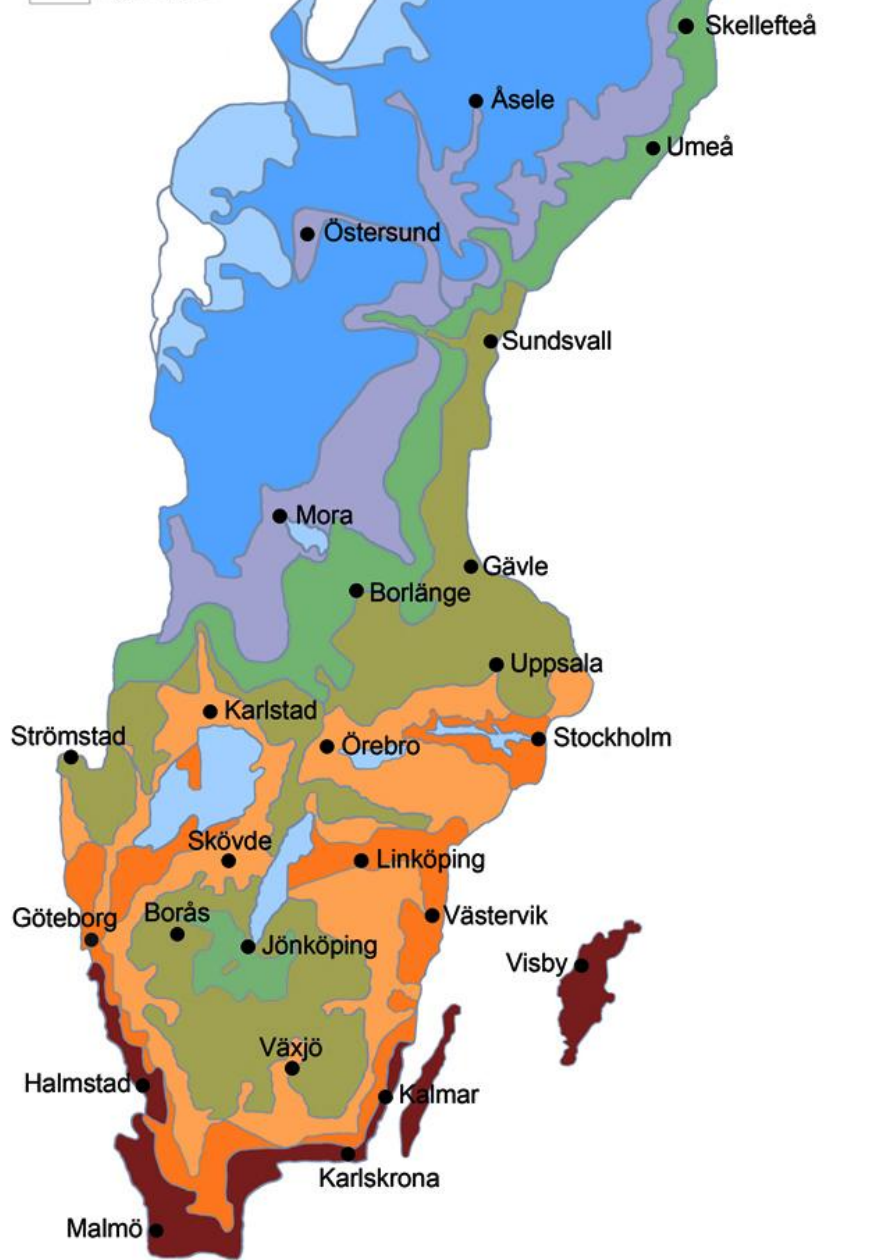

En vikingatida gård och långhus visualiserade av konstnären och arkeologen Mats Vänehem

Olika vikingatida hus visualiserade av konstnären och arkeologen Mats Vänehem

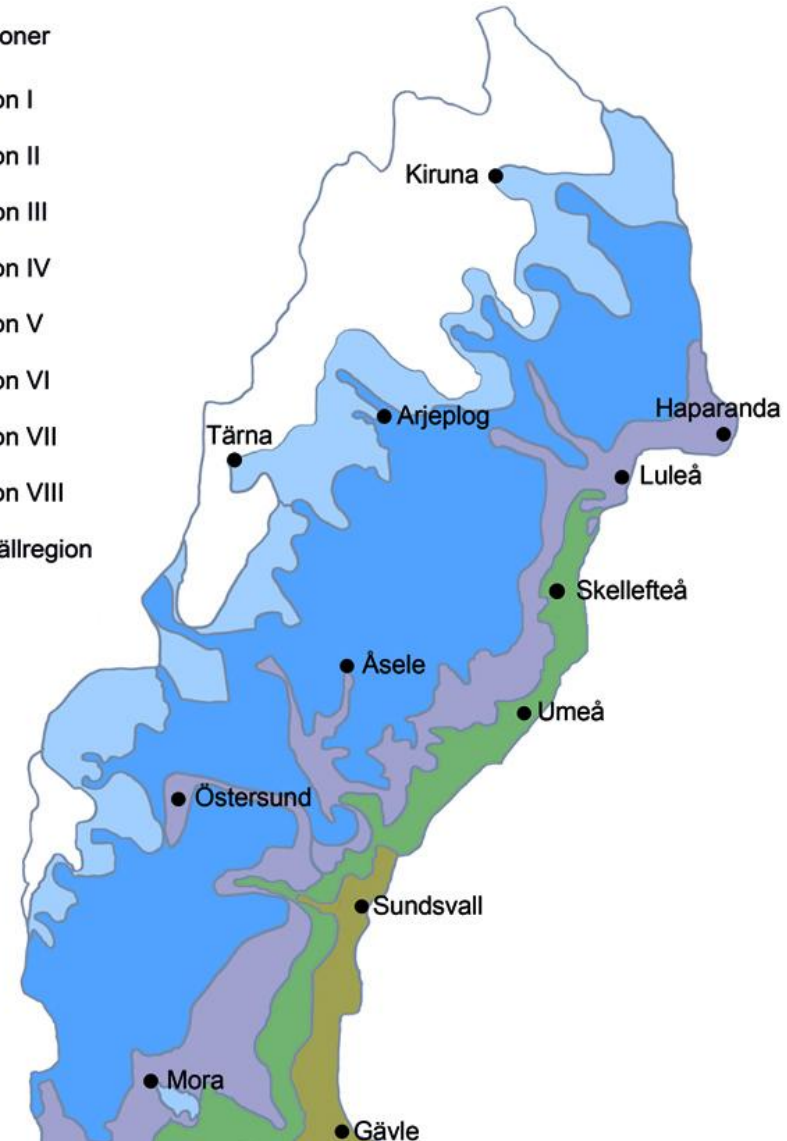
Svensk Trädgårds Zonkarta över Sverige

© Riksförbundet Svensk Trädgård
Kartan publicerad med erforderligt tillstånd

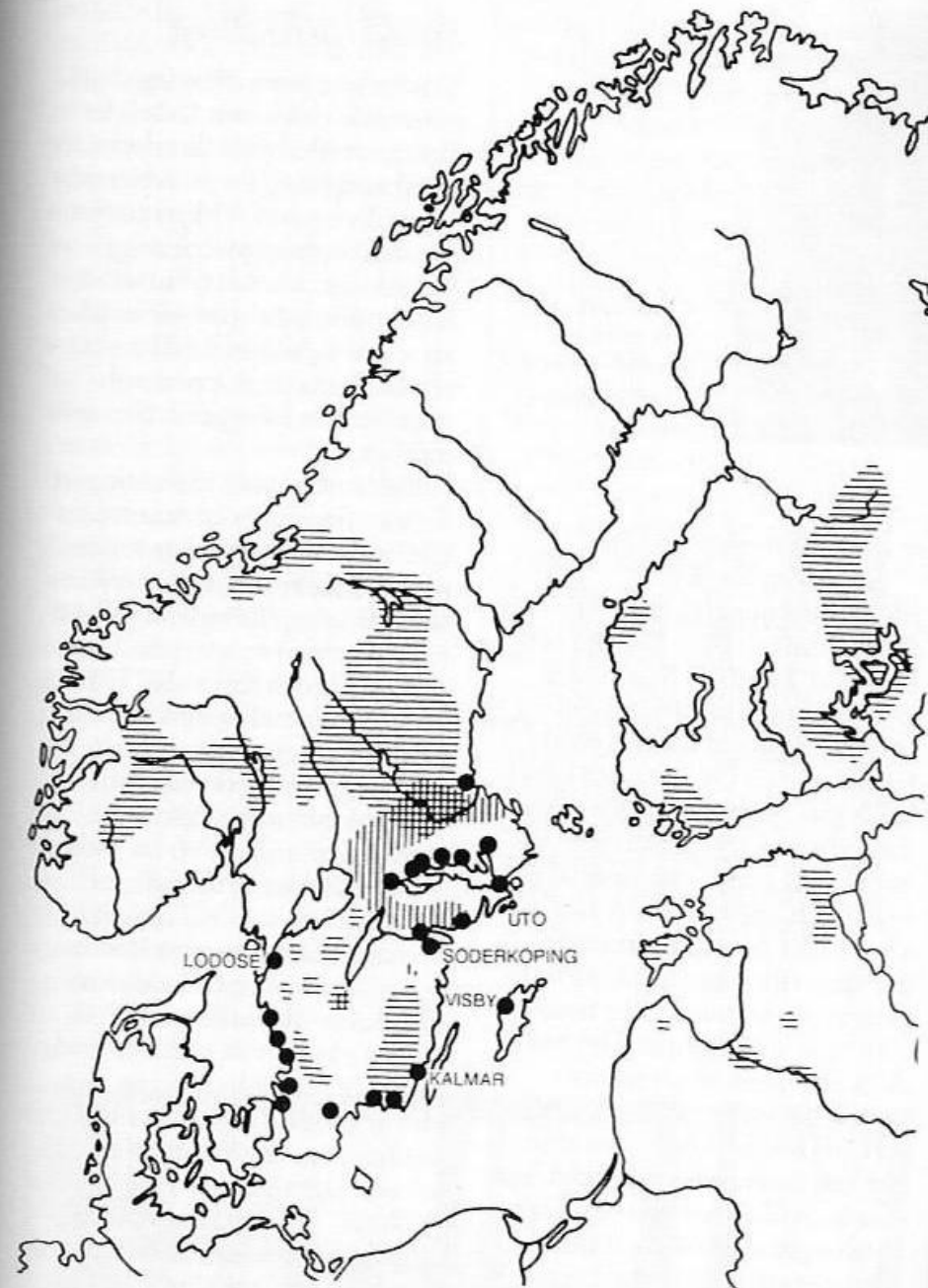
Odlingszoner

- 1 Zon I
- 2 Zon II
- 3 Zon III
- 4 Zon IV
- 5 Zon V
- 6 Zon VI
- 7 Zon VII
- 8 Zon VIII
- Fjällregion

Järnproduktion i Norden under vikingatid och tidig medeltid..

Burenhult (red), Arkeologi i Norden band 2, 1999

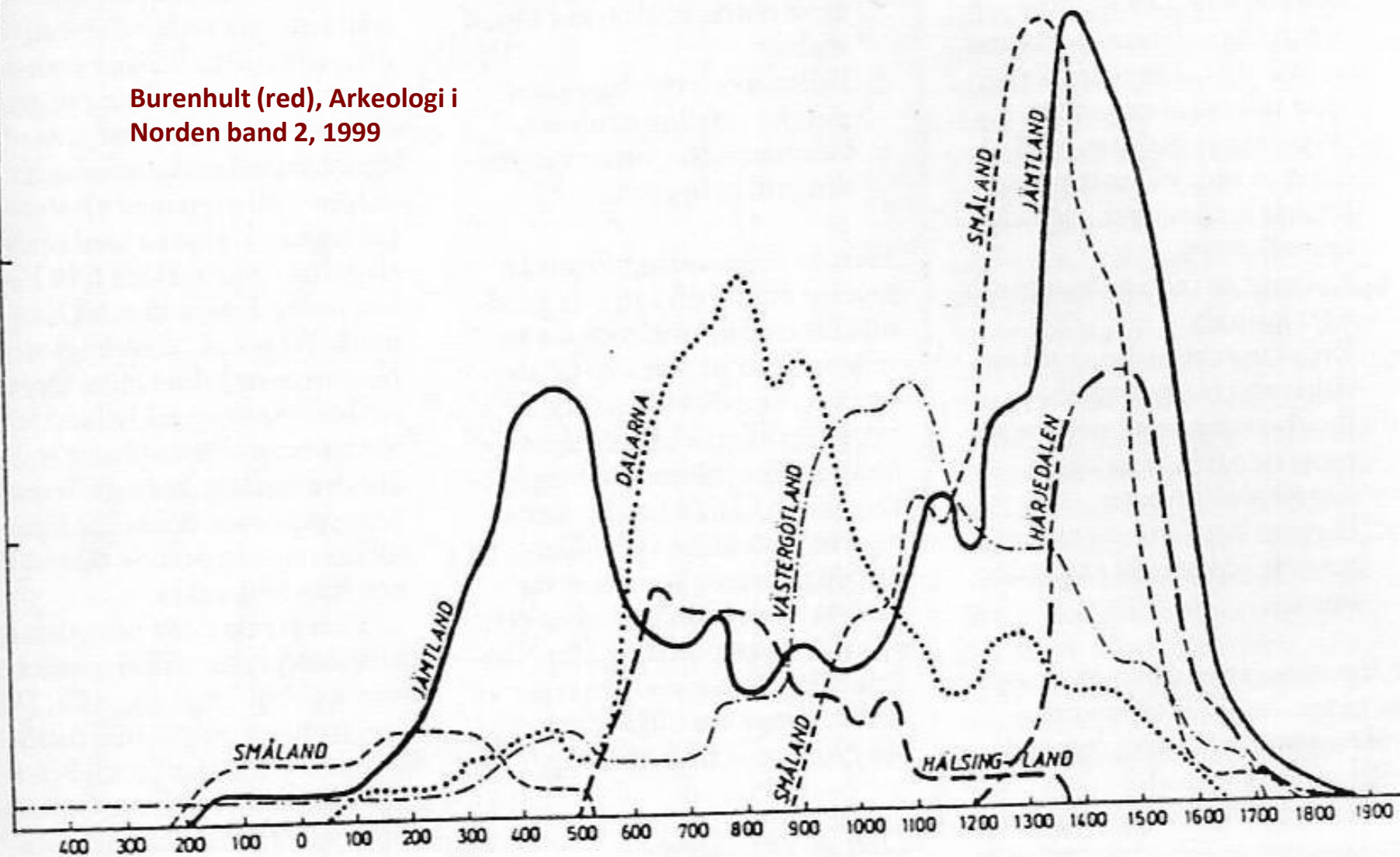
d. Järnproduktionen i Nordeuropa under vikingatid och tidig medeltid. Horisontell streckning: regioner med myrsmalm; vertikal streckning: malmbrytning; cirklar: svenska städer med slagglager. Teckning av Ingmar Jansson.

ANTAL
 C_{14} -DATERINGAR

30

20

10

Burenhult (red), Arkeologi i
Norden band 2, 1999

b. C_{14} -dateringar från olika delar av Sverige.

Avrinningsområden i norra Halland

RAÄ fornsök: Halland Torpa

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÄMBETET

Sök

Kartinställningar

Direktlänk

RSS

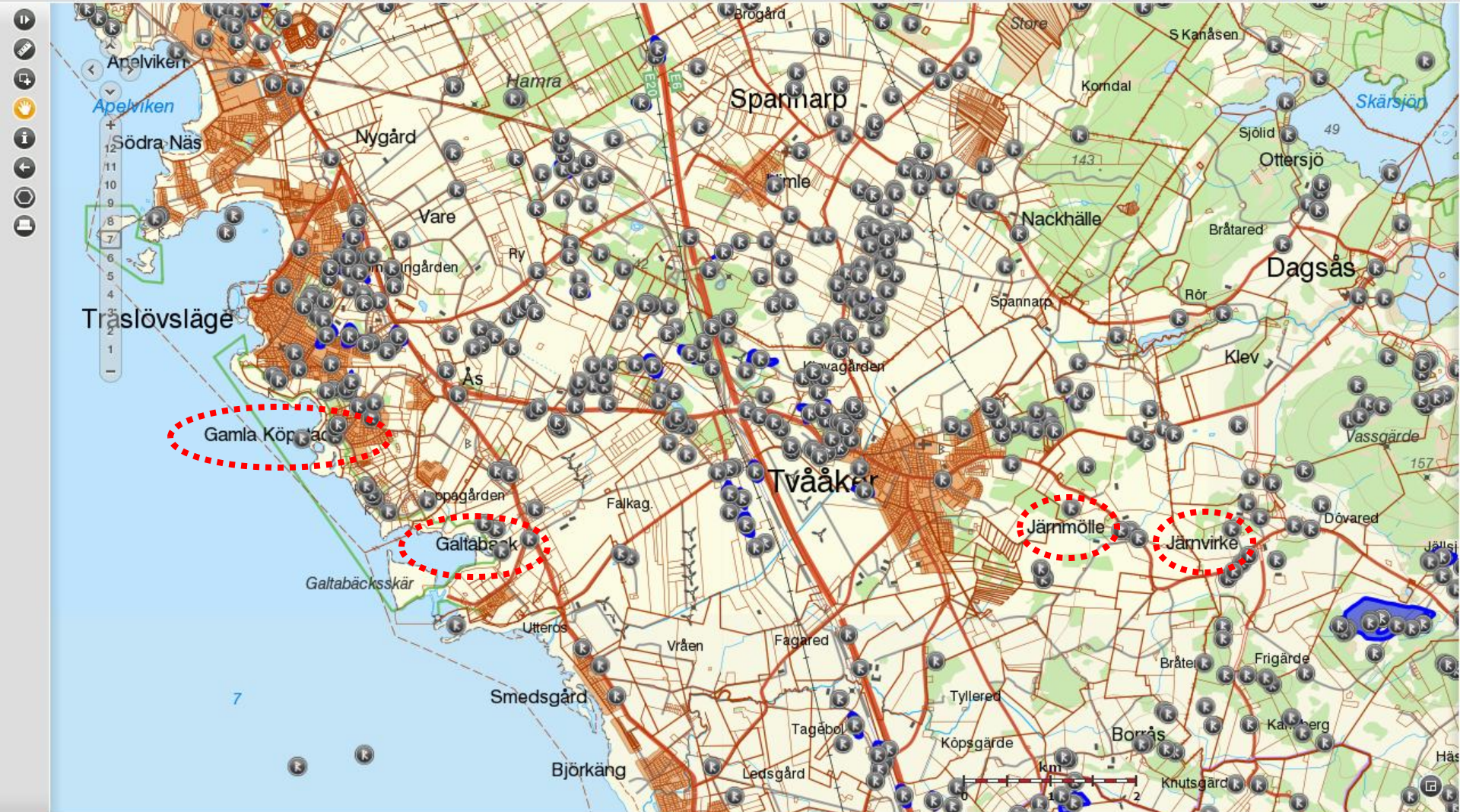
Logga in

Hjälp

Raä fornsök: Järnvirke, Järnmölle, Galtabäck & Ga Köpstad

Båtbygge: hantverk, high tech och logistik

- Verktyg
- Timmer
- Tågverk
- Tjära
- Järnnaglar
- Segel
- Färg?!

GALTABÄCKSSKEPPETS BYGGLAG

- Gamla Köpstad, Galtabäck
- Två skepp
- 1908, 1928 & 1988
- Se även Äskekärsskeppet ([här](#))

- Replikan "Galten" sjösatt 2007
- Den består delvis av virke från ekar, från Rydal i Mark, som blev över vid bygget av ostindiefararen Götheborg

Järnåldersgravfält per ekonomiskt kartblad (exkl Gotland)

- Burenhult, Sveriges Historia band 3, 1982
- Efter Hyenstrand 1979
- Varför så få i västsverige?
 - Olika gravskick : större bygdegravfält i väster, gårdsgravfält i öster?!
 - Bortplöjda o/e plundrade?
 - Snedvridet arkeologist fokus inkl inventering & registrering av fornminnen?
 - Krigshärjat "genomfartsområde"?
 - Annat?

Några nordhalländska centralplatser från yngre järnålder

- Bygdegravfält vs bya- eller gårdsgravfält
- Samlingsplatser i bygden
- Under kristen tid manifesterade genom sockenindelning & sockenkyrkans placering
- Några utgrävda högstatusmiljöer:
 - Varlaåsen
 - Fjärås
 - Slöinge
 - Heberg

- Bygdegravfält
 - Li & Tom i Fjärås
 - Jättahögen i Värö
 - Broåsen & Högaberg i Grimeton
 - Korsgata i Träslöv
 - Gävehögen i Ås
 - Gravfältet med Stenkyrkan vid Sannagård i Vinbergs socken
 - Heberg

Svärdsknapp i
cloisonnéteknik funnen i
Heberg.
(Lars Lundqvist 2008)

Fjärås

- Tolv förhistoriska hus vid Tom utgrävda 1998+, varav tre från folkvandringstid, ett 50 m långt!
- Smedja norr om Li utgrävd runt 1920.
- Fornborg
- Flera gravfält
- Trots omfattande grustäkt återstår en enastående fornlämningsmiljö!
- Fler gårdslämningar (mkt sannolikt) utplånade.
- Remarkabelt fyndfattigt
- Gravfältet vid Li:
 - fyra gravhögar
 - 24 runda och sju ovala stensättningar
 - 125 resta stenar
 - Den högsta stenen, kallad kung Frodes sten, är nästan 5 meter hög

Frodestenen, Li, Fjärås

Grimeton, Broåsen

- Gravfält, ca 250x110 m (NV-SÖ), bestående av ca 55 fornlämningar.
 - 5 högar
 - 3 långhögar
 - ca 20 runda stensättningar
 - 1 oval stensättning
 - 7 skeppsformiga stensättningar
 - 2 runda ofyllda stensättningar
 - 1 rektangulär ofylld stensättning
 - 3 treuddar
 - 9 domarringar
 - 2 ovala stensättningar
 - 1 skeppssättning
 - 1 rektangulär stenkrets

Flera exklusiva fynd har gjorts vid Broåsen, bl a detta förgyllda svärdsbeslag

Några ortnamn i norra Halland

- Hanhals: *Hunae Hals* 1306, fda **hun* kubbe, kloss & hals. Avser "klossig" udde med insnörd hals.
- Fjärås, Fjäre härad (jfr Jordanes Fervir): *Fyaerae* ca 1300, fda *fiaera* tidvis översvämmad strand.
- Viske härad: *Vviskaerdal* ca 1300 relaterar till vatten, å, sankängar och sumpmarker, jfr Ty *Wiese*.
- Himle: *Haenöflae* ca 1300. Förled möjl äldre namn på Himle å **Hena*. Efterled kongruent med urspr norska fjordnamns med ändelse "-yfli(r)".
- Värö: *Waerae* 1378, jfr vara, vistelseort
- Årnäs, Aranäs...
- Veddige: *Wyghöghae* 1378. Förled vig = strid, efterled hög. Vedd- kan också återgå på fda *Widh*, skog (jfr ved i t ex Finnveden).
- Valinge: *Hualinge* 1392, från inbyggarbeteckningen **hvalungar* (→-inge) som bygger på fvn *hváll* 'höjd' (Prästgårdsås).
- Grimeton: *Grimetunae* ca 1300. Förled trol efter ånamn **Grima* med oklar betydelse och efterleden tun 'inhägnat område, gårdsplats' eller evt →-tuna.
- Gödestad: *Götestade* 1363. FL mansnamnet Göte, EL stad.
- Hunnestad: *Hwndestade* 1461. FL djurbeteckn 'hund', el mansnamn 'Hundi', EL stad.
- Tvååker: *Toaker* 1198. FL trol dialektordet to 'lin', dvs 'Linåker'. Folkfantasin har dock velat få det till två åkrar, en på var sida av kyrkan.
- Järnmölle och Järnvirke...
- Galtabäck...
- Gamla Köpstad...
- Årstads härad: *Arestathae* 1288. Förled Ari (mansnamn), efterled -stad (ställe).
- Slöinge: *Slöinge* 1396. Mölj är namnet en bildning till '→ -inge' till en motsvarighet till dialektordet *slo(d)* 'vinterväg' (varpå timmer släpas), känt fr bl a Halland
- Hovgård...
- Balg, Balgö, Klåback, Lille Balk...

Några av danernas centralorter

- Uppåkra
- Hedeby
- Lejre
- Jelling
- Tissö

Litteratur i urval (1/5)

- Lust och lidande; Matts Bergmark; Natur och Kultur; 1968. En lärd, omfattande och underhållande bok om droger på gott och ont.
- **Eddan**, de nordiska guda- och hjältesångerna; Erik Brate (översättning); Klassikerförlaget Niloé; 1992. Detta är den poetiska eddan, inte att förväxla med Snorres edda, den prosaiska, med mycket av den nordiska mytologin bevarad; här samlas en brokig skara av gudar, halvgudar, valkyrior, hjältar och jättar i en fornnordisk miljö som skummar av liv.
- **Arkeologi i Norden del 1 och 2**; Göran Burenhult (red); Natur och Kultur; 1999. Ett utmärkt standardverk som beskriver den aktuella arkeologiska kunskapsfronten avseende perioden från istiden till och med vikingatiden.
- **Snorres Edda**; Björn Collinder (översättning); Forum; 1983. Ursprungligen Snorres kulturella testamente, en kompilering av skaldekonst och mytologi innan den föll i den nya kristna tidens glömska. Den lär ut versmått och mytologi, båda nödvändiga kunskaper för en skald.
- **Vikingarnas stridskonst**; Lars Magnar Enoksen; Historiska Media; 2004. Denna bok är en guldgruva om vikingatiden, dess stridskonst såväl som attityder. Författaren är själv en aktiv utövare av glímabrottning.

Litteratur i urval (2/5)

- Gudar och gudinnor i Norden; Lars Magnar Enoksen; Historiska Media; 2005. En kompakt översikt över gudarna i nordisk mytologi.
- Stora boken om Vikingarnas Gudar och Myter; Lars Magnar Enoksen; Schibstedförlagen; 2008. En omfattande uppslagsbok om nordisk mytologi. Den avhandlar de nio världarna, de som bor där samt berättelserna om dem.
- **Norstedts etymologiska ordbok**; Birgitta Ernby; Norstedts; 2008. Min mest använda uppslagsbok; här finner man ordens ursprung, varför vi säger som vi gör.
- Hisingens Fornborgar, Avtryck från ett järnålderssamhälle; Johan Gereonsson; C-uppsats Uppsala universitet; 2006. En avhandling som jag fann på internet och som var till nytta när jag skrev om danerna i Viken.
- **Spåren av kungens män**; Maja Hagerman; Rabén Prisma; 1996. En bok om när Sverige blev ett kristet rike, om hur vikingatid blev medeltid.
- Krigarnas och helgonens tid; **Dick Harrison**; Prisma; 1999. Västeuropas historia 400-800 e. Kr. Efter att ha läst en bok av denne författare brukar det inte finnas mycket kvar av ämnet värt att veta; så ock i detta fall. Boken ger ovärderlig kunskap om den tid Gisle och Geir levde i, med vidgade perspektiv i tid och rum.
- Vikingaliv; Dick Harrison och Kristina Svensson; Natur och Kultur; 2007. Den kompletta, och moderna, boken om vikingatiden.
- Skuggor ur en annan verklighet; Lotte Hedeager; Wahlström & Widstrand; 1997. Vad trodde våra fränder på för 1300 år sedan, och hur vet vi det?

Litteratur i urval (3/5)

- Centralbygd – Randbygd. Strukturella, ekonomiska och administrativa huvudlinjer i mellansvensk yngre järnålder; **Åke Hyenstrand**; Almqvist & Wiksell; 1974. En ”statistisk årsbok” avseende svitjod under yngre järnålder, utmärkt inte minst när man vill uppskatta antalet krigare, eller fartyg.
- Plats och praxis – studier av nordisk förkristen ritual; Kristina Jennbert (red), Anders Andrén (red), Catharina Raudvere (red); Nordic Academic Press; 2002. Arkeologer och religionshistoriker diskuterar i flera artiklar olika yttringar av och aspekter på nordisk förkristen ritual. Det var i denna bok jag först lärde om Tissö.
- Svitjod; **Mats G Larsson**; Atlantis; 1998. I denna trevliga bok gör författaren resor till, eller snarare strövtåg i, Sveriges ursprung.
- Götarnas Riken; Mats G Larsson; Atlantis; 2002. Författaren går på upptäcktsfärd kring Sveriges enande.
- Ett ödesdigert Vikingatåg; Mats G Larsson; Atlantis; 1990. Författaren återger den osannolika historien om Ingvar Vittfarnes resa och baserar den på lika sällsamma som olika källor: svitjodska runstenar, rusiska och georgiska krönikor samt isländska sagor.
- Nytt ljus i skaldediktens mörker; Lars Lönnroth; SvD; 2008-04-08. En understreckare i SvD som ger insikter i skaldekonst och den miljö den utövades i; härifrån lånade jag en och annan slingrande ljungfisk.

Litteratur i urval (4/5)

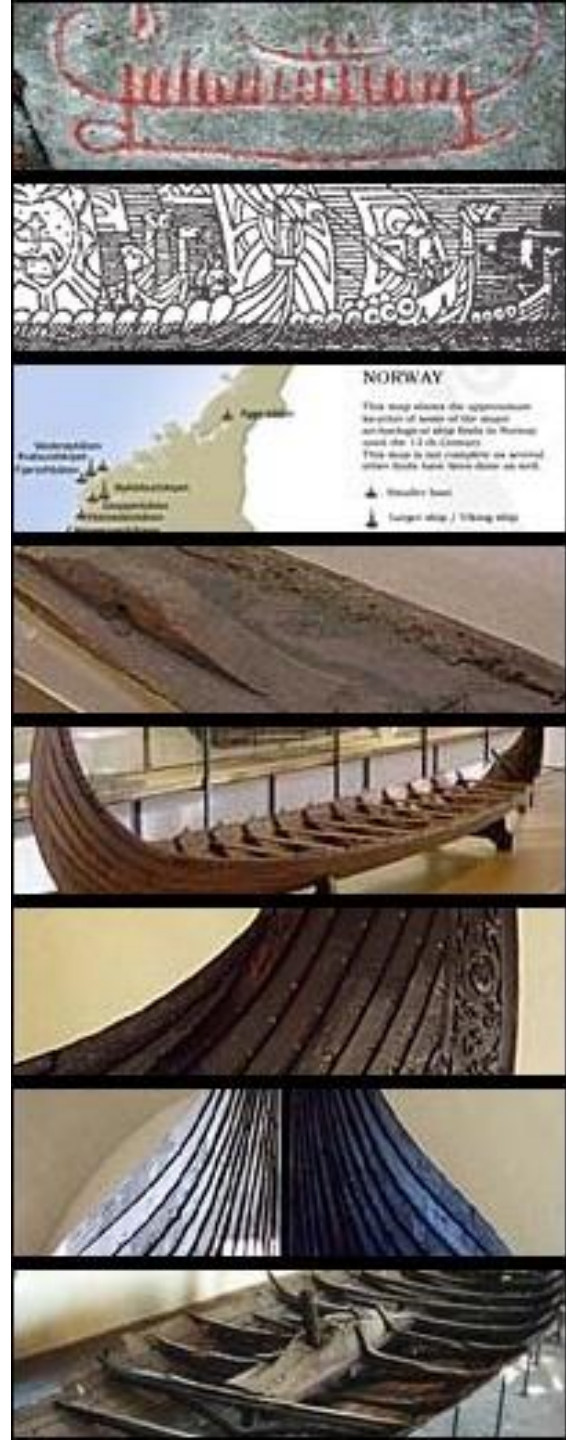
- Webster's Ninth New Collegiate Dictionary; Frederick C. Mish (red); Merriam-Webster Incorporated; 1983. Har man detta lexikon i det engelska språket är man nöjd; här beskrivs ordens betydelse och ursprung samt en hel del annat. En gratis nätversion finns också: www.merriam-webster.com. Finns också som iPhone-app.
- Fornnordiskt lexikon; Åke Ohlmarks; Tiden; 1983. En utmärkt uppslagsbok om äldre tider skriven av en lärd författare vars tolkningar ibland har reviderats.
- **Snorres konungasagor**; Åke Ohlmarks (översättning); Forumbiblioteket; 1961. Titeln till trots handlar dessa sagor också om svitjods kungar. Ynglingatal utgör en dråplig läsning som bidrog med inspiration och kunskap när jag skrev Ödesväv.
- Ibn Fadlan och rûs hövdingabegravning - En religionshistorisk analys med maktperspektiv; Stefan Olsson; D-uppsats 10 poäng i Religionsvetenskap/Religionshistoria; Högskolan i Gävle; 2006. Ibn Fadlan är mannen som rapporterar från järnåldern rakt in i vår trygga tid som vore det CNN. Denna uppsats återger och diskuterar en tankevärld som ter sig väldigt främmande idag.
- **Svenskt runordsregister**; Lena Peterson; Uppsala universitet; 2006. Ett lexikon över ord funna i runskrift.
- **Nordiskt runnamnslexikon**; Lena Peterson; Institutet för språk och folkminnen; 2002. Ett lexikon över namn som skrivits med runor. En mycket värdefull resurs, inte minst när det gällde att hitta namn åt berättelsens karaktärer. Det var här som Nattfari först steg ut ur skuggorna.

Litteratur i urval (5/5)

- **Den skånska historien, Vikingarna;** Sven Rosborn; Fotevikens Museum; 2004. En fin översikt, med utblickar i alla väderstreck, över vikingatidens Skåne.
- **Vendeltid;** Ann Sandwall (red); Statens historiska museum; 1980. En monografi över vendeltiden med avstamp i de berömda gravarna i Vendel, Valsgärde och Sutton Hoo. Ett brett verk om den tidsålder Gisle, Geir och de andra levde i.
- **Asa-Tors hammare, Gudar och jättar i tro och tradition; Ebbe Schön;** Hjalmarson & Högberg; 2004. Nordens mustiga gudamyter återges och tolkas i första delen. Andra delen handlar om de rester av denna mytologi som har överlevt som folktro. Odens jakt i julnatten är en.
- **Stång i vägg och hemlighus;** Gunnar Tilander; pan; 2003. En underbar och lärd redogörelse för avträdenas kulturhistoria. Den ger, kan man säga, glimtar från mänsklighetens bakgårdar.
- **Vägvisare till fornlämningar i Sollentuna;** Olle Tulin och Rikard Dahlén mfl; Sollentuna kommun; 2002. En utmärkt sammanställning över fornminnen i Soland, förlåt, Sollentuna kommun. Här finns idag Hersby, Skälby, Ed (Edsberg, -backa, -viken med flera), Tuna och Rotsunda.
- **Svenskt ortnamnslexikon;** Mats Wahlberg (red); Språk och folkminnesinstitutet; 2003. Denna bok berättar vad våra ortnamn betyder. Ofta döptes ställen efter omgivningen, gudar, personer eller vad man hade haft för sig där. Med tiden har namnen utvecklats, ibland med komiska effekter...
- **Varför Varin ristade;** Gun Widmark; Forskning och Framsteg; 1998. Denna artikel beskriver och tolkar den östgötska rökstenen. Varins ristning fick låna lite av sin form till Nattfarris sejd.

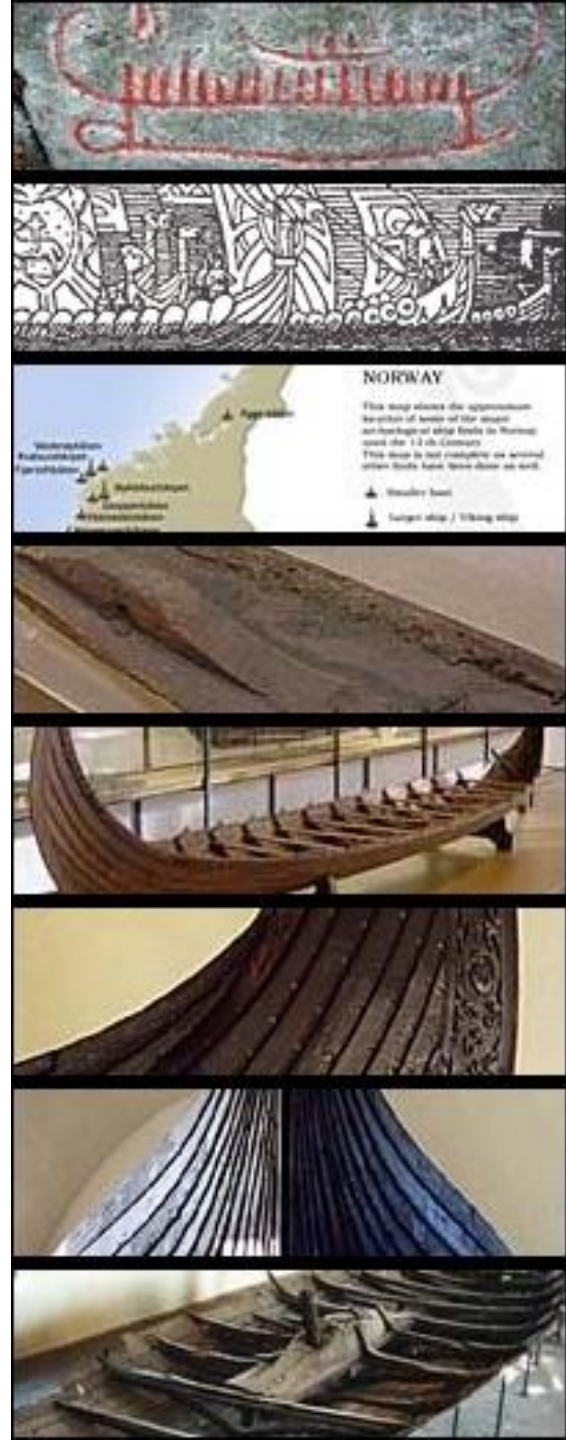
Hemsidor i urval (1/2)

- www.arkeologiforum.se (Diskussionsforum om arkeologi.)
- www.arkikon.no (animationer med fornnoriskt fokus) (**även på FB**)
- <http://cornelius.tacitus.nu/> (Källskrifter med kommentarer)
- www.d-maps.com (Blindkartor.)
- www.finn.no
- www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html (En databas över alla svenska fornminnen, sökbar också genom kartor.)
- www.fordham.edu/halsall/basis/bede-book1.html (Historia ecclesiastica gentis Anglorum I-V (översättning till engelska L.C Jane 1903); Bede Venerabilis; ~731.)
- www.fornvannen.se (Vitterhetsakademiens "Swedish Journal of Antiquarian Research". Artiklar äldre än sex månader publiceras online.)
- www.foteviken.se (En välgjord och omfattande hemsida från Fotevikens Museum.)
- <http://www.galtabacksskeppet.se/> (Galtabäcksskeppets bygglags hemsida)
- www.havhingsten.dk (En ytterligt välgjord och omfattande sida från Vikingeskibsmuseet i Roskilde, om deras största replika, Havhingsten fra Glendalough.)
- www.historiska.se (Historiska museets hemsida. Fina filmklipp samt ett bra namnlexikon, Nomina.)
- www.kalmus.dk (Kalundborgs museums hemsida.)
- www.northvegr.org/zoega/index002.php (Fornnordiskt-engelskt lexikon.)

Hemsidor i urval (2/2)

- <http://omac1.org/DanishHistory/> (Gesta Danorum, Saxo Grammaticus (översättning till engelska Oliver Elton 1905), ~1185.)
- www.oselvarverkstaden.no (även på FB)
- http://hem.passagen.se/lalu0144/sloinge/sve/slo_95.htm (Arkeologi Slöinge; en stormansgård från Hallands järnålder)
- www.popark.se (Tidskriften Populär Arkeologis hemsida.)
- www.runeberg.org (Ett nätbibliotek med litteratur vars copyright har gått ut. Innehåller bl a poetiska eddan.)
- <http://runicdictionary.nottingham.ac.uk/index.php> (Ett online runordslexikon från The University of Nottingham.)
- <http://www.svenskaakademien.se/web/Ordlista.aspx> (SAOL online. Finns också som iPhone-app.)
- www.synonymer.se (Sökmotor för synonymer; ovärderlig bland annat när man söker ålderdomliga synonymer till moderna ord.)
- <http://www.vanehemillustration.com> (Mats Vänehem's fina illustrationer)
- www.vikingskip.com (En fullmatad hemsida om fynd av äldre skepp och traditionell nor(d)isk båtbyggartradition.)
- www.wikipedia.org (Online lexikon. Om du inte hittar det du söker på svenska, byt språk.)
- www.vittfarne.com (Föreningen Vittfarne sprider kunskaper om vikingatida resande till lands och till sjöss.)

Raä Fornsök

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÄMBETET

Sök

Kartinställningar

Direktlänk

RSS

Logga in

Hjälp

Gisle och Geir

Ödesväv

[Hem](#) [Boken](#) ▼ [Läs här!](#) ▼ [Författaren](#) [Publicitet & recensioner](#) [Forum](#)

... i Vendeltidens töcken.

När Gisle och Geir kommer hem från jakten finner de gården skövad, föräldrama och huskarlarna dräpta samt gårdens kvinnor försvunna, också systarna Gunn och Ginna. Eftersom deras äldre bror Olof är på handelsfärd i Frisland tar de sig hem till farbror Fridbjörn och hans sejdkunniga hustru Holmdis i Tuna. Där finner de skydd.

Ingen färdas i mörka natten, ingen utom Nattfari. En kulan höstkval bultar han på porten och ber om husrum; sedan spår han om fränder på färd och i främmande land. Han vittnar om Olof och Gangulf i Frisland, han förutser systarnas öden på Själland och han varslar om ofärd och död.

Gisle och Geir, Ödesväv, är en historisk äventyrsroman, en berättelse om liv och död långt tillbaka i tiden, i Vendeltidens töcken.

Möt den deprimerade bärsärken Gangulf, systarna Gunn och Ginna som lägrar trenne kungar innan vintern blivit vår, angelsaxarna Hewald och Hewald som predikar Guds ord för friser och andra hedningar, Styrbjörn och Hreppir som finner varandra i Gypeswics lera, den gamla eddan Skorpa som orkeslös men med vilja av stål stöter spjutet i stridsmän, samt Finnvid finnveding som anställer präktigt julblot och vräker gök-kungen Ingvald från Bolmsö hovgård. Möt Harald och Vigr, Eirbjörg och hennes döttrar, kung Enk i Uppsala samt, sist men inte minst, Nattfari, den Nattfari som färdas vida kring och som kallas vid många namn...

Möt många fler, vars ödestrådar löper samman och bildar en märklig väv.

Gisle och Geir

Ödesväv

Ragnar Hambræus

Spörssmål?

Ladda gärna ner denna
presentation i pdf-format från
www.gisleochgeir.se
(se "föreläsning" under fliken
"forum")

Tack för visat
intresse!